

DE VLUCHT
NAAR AALTEN

– PASCAL ORANJE –

Schrijver: Pascal Oranje
Coverontwerp: Elwin Plaisier
Opmaak: Obreen Media
Uitgever: Brave New Books
ISBN: 9789465318462
Eerste druk: December 2025

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	De vlucht naar Aalten:	pag. 9
	1. Het kind van de Vorstenburcht	
	2. De tolk van de Spieringhers	
H 1	Pijn en liefde	15
	Trillende handen	28
	Oranje hotel	31
	Judenrein	39
	Uitgeschakeld	41
	Arm en grimmig	57
	Van de hel in de hemel	66
H 2	In de klem	89
	Huwelijk?	112
H3	Chanson d'Automne	125
	Aalten	148
	Mevrouw Stoup	151
	De tram	156
H 4	Dinsdag 5 september 1944	215
	Linksaf en rechtsaf	228
	Ontreddering	238
	30 september 1944	245
	Code Gebarentaal	263
	Op rantsoen	267
H 5	Ontsnapping	271

H 6	Honger	295
	Actuele situatie	300
	De inbraak	302
	“Gelukkig nieuwjaar”	326
	De Raad van Arbeid	346
H 7	Woensdag 7 februari 1945	349
	De Prinskerk	356
	“De verkeerde”	358
	Het graf	361
H 8	De vlucht	373
	Heen	390
	De laatste loodjes?	426
	De twee zussen	439
	De voorraad	451
	Heen en weer	455
	“A” en “M”	477
	Heen en weer heen	504
	Wie hoort bij wie? Wie stamt van wie af?	594

INLEIDING IN 'DE VLUCHT NAAR AALTEN'

Boek 1 - 'Het kind van de Vorstenburcht' -

'De vlucht naar Aalten' is het derde boek van de trilogie: "Het kind van de Vorstenburcht". In het eerste boek, 'Het kind van de Vorstenburcht', komt de geschiedenis van de aanvankelijk adellijke Duitse familie Vorstenbürger in beeld. De familie floreert totdat in de achttiende eeuw het agressieve Pruisische leger het midden en zuiden van Duitsland dreigt over te nemen. Uit angst voor de Pruisen deserteert sergeant Hendrik Vorstenbürger in 1772 uit het Duitse Bondsleger. Hij vestigt zich in het neutrale Nederland, trouwt met Harmina van Spijk, en wordt de stamvader van een trotse hardwerkende familie, waarvan velen tot in de twintigste eeuw grote tuinderijen bezitten.

De tuinderijen gaan van vader op zoon. In de zesde generatie gaat het mis. Gerard Vorstenbürger trotseert zijn vader die zijn oudste zoon in gedachten al had gezien als zijn opvolger in de inmiddels aanzienlijke tuinderij in het toenmalige Voorburgh. Gerard studeert door in vreemde talen en wordt, als één van de weinigen in zijn tijd, vaardig in de Engelse taal. Gerard wordt aangenomen als correspondent op Buitenlandse Zaken en krijgt werk op het Binnenhof. Tijdens de Eerste Wereldoorlog moet hij vaak met Londen corresponderen en wordt hij, in opdracht van de minister, veelal als notulist betrokken bij gesprekken op de ambassades. Zowel Duitsland als Engeland bekijken de neutrale status van Nederland met groot wantrouwen. Beide landen vermoeden dat Nederland heult met de vijand, maar vinden de blijvende neutrale status van Nederland, als buffer, toch van belang. De bescherming van de neutraliteit vergt diplomatieke handigheid. Gerard groeit in die rol en krijgt zelfs complimenten van minister-president Heemskerk als de Friese Mata Hari de Nederlandse neutraliteit in gevaar brengt en in Parijs wordt ontmaskerd als dubbelspionne.

Eind december 1914 trouwde Gerard met Rietje Rietdijk, die hem

vier maanden later dochter Jacobine schonk. Op 30 september 1917 volgde nummer twee. Het bleek een jongetje, de nieuwe stamhouder van de familie. Ze noemden hem Geert. Het jongetje had twinkelende oogjes en reageerde op elk geluidje. Gerards gezin leek een bloeiende periode tegemoet te gaan tot het noodlot toesloeg. In maart 1918 begon de baby te huilen. Het huilen hield maar niet op. Rietje wilde met kleine Geert naar de dokter maar Gerard had het druk op het ministerie en wilde het nog een paar dagen aanzien. Rietje werd steeds ongeruster. Ze besloot de volgende dag toch naar het dichtstbijzijnde hospitaal te lopen alwaar de dokter een agressieve vorm van meningitis constateerde. “Geen gehoorresten meer”, zei de dokter. Geertje werd een doofstom kind.

Er was verdriet. Gerard voelde zich schuldig en Rietje peperde hem dat nog eens extra in. Zij had een doofstom kind als gevolg van het talmen van Gerard, die “vaker aan zijn baan dan aan zijn kind dacht!”. Rietje verdween met Geertje en kwam niet meer terug. In september 1918 meldde zij zich met Geertje in het Tehuis voor Onbehuisden in Den Haag. Dochter Jacobine werd ‘tijdelijk’ ondergebracht bij oma Vorstenbürger.

Naast de permanent heersende angst dat de Duitsers toch de neutraliteit van Nederland niet langer zouden eerbiedigen en Nederland betrokken zou worden in een vreselijke oorlog, ontstond er plotseling een tweede angstgolf. In Spanje en Frankrijk sneuvelden jonge soldaten niet alleen door kogels maar ook door een vreemd soort griep. In Spanje werd de griep het eerst ontdekt, waardoor de kranten al snel de term ‘Spaanse Griep’ gebruikten. De pandemie bleek al eerder in Amerika ontstaan. Wereldwijd stierven massa’s jonge mensen. Toen er ook in België slachtoffers te betreuren waren, besloot de regering vergaande maatregelen te treffen. Voor een bespreking hierover vergezelde Gerard zijn chef naar de Amerikaanse ambassade. Dat bleek funest. Bij het vertrek schudde Gerard de hand van de plaatsvervangend ambassadeur, die achteraf al met het fatale virus besmet bleek. De diplomaat stierf op 1 november 1918. Gerard stierf een dag later, op 25-jarige leeftijd. De kleine dove Geertje had geen vader meer. Kort daarna had hij

ook geen moeder meer. Moeder Rietje zag het niet meer zitten. Als 20-jarige weduwe liet zij haar kinderen achter bij beide grootouders. Zij vertrok met de noorderzon en was jarenlang niet te vinden.

De jaren vlogen voorbij. Geertje was aanvankelijk erg eenzaam, totdat hij in Rotterdam op de 'Inrichting voor doofstommenonderwijs' terecht kwam. Daar merkte hij dat er meer kinderen waren zoals hij. Die hadden een andere taal: gebarentaal. Geert herpakte zich. Hij had geleerd zelfstandig te moeten zijn. Geert werd leidend in Dovenland, een voor buitenstaanders onbekend land, een land waarin iedereen elkaar kent.

Boek 2 - 'De tolk van de Spieringhers'

Toen Geert elf jaar oud was, kruiste bij toeval de familie Van den Spieringhe de weg van Geert. Tijdens een partijtje voetbal schoot hij per ongeluk een klein meisje de bal in het gezicht. Hij troostte de vierjarige Mieke die, net als hij, uitstekend de gebarentaal beheerste. Zij leek doof, maar was het niet. Mieke was het oudste kind van het dove echtpaar Gijsbert en Saartje van den Spieringhe. Ze had niet zo'n aardige moeder. Saartje, beschouwde haar als een lijfeigene. Als jonge kleuter werd Mieke door haar moeder opgesloten in het kolenhok, waardoor de liefdesband tussen moeder en dochter schade opliep. Ze werd geknecht en moest zich noodgedwongen als peuter al ontwikkelen tot de (doven)tolk van de Spieringhers. Mieke had wél een aardige vader. Ze was gek op hem. Maar vader Gijsbert was niet zo gelukkig. Tijdens zijn werk verloor hij een oog, waardoor hij arbeidsongeschikt werd. Een dove man met slechts één oog was niet in trek bij werkgevers. Ook niet meer bij zijn vrouw, bleek, want vrouw Saartje was plotseling in verwachting ... en niet van hem. Melkboer Mateman was de hoofdverdachte.

De wegen van Mieke en Geert kruisten elkaar zo af en toe, maar het leeftijdsverschil leek te groot voor een romance. Echter, toen op 14 mei 1940 de Duitsers een bommenregen op Rotterdam lieten vallen, waarbij het schildersbedrijf waar Geert werkte, werd vernietigd,

bleek ineens dat er bij Mieke bijzondere gevoelens aanwezig waren voor schilder Geert, die de bommenregen had overleefd. Mieke was nog slechts vijftien, maar toch. Dat Geert, als dove schilder, de bommenwerpers al op voorhand had ‘horen’ aankomen, leek voor de horende collega’s die hij gewaarschuwd had, een wonder. Miekies vader moest, vanwege zijn handicaps, van ‘de steun’ leven. Direct na het bombardement werden alle steuntrekkers ingezet voor het opruimen van het puin van de binnenstad. Met een groot deel van het puin werd de Rotterdamse Schie gedempt, waardoor deze daarna niet meer tot in de binnenstad liep.

Terwijl Rotterdam zijn wonden likte werd door verzetsmensen een bommetje gelegd op de spoorlijn bij station Blaak. De volgende dag zou als eerste een trein vol ‘moffen’ over het spoor naar Duitsland rijden. Door een toeval ontplofte niet de trein, maar de ijverige spoorweginspecteur, die bij een standaardcontrole nog voordat de trein zou passeren, de spoorweg wilde inspecteren. Toen na een oproep van het Duitse opperbevel, ondanks de hoge beloning, niemand de daders wilde verraden, werd een aantal belangrijke personen, zonder een vorm van proces, geëxecuteerd. Reder Willem Ruys was één van hen. Dat gebeurde exact op het moment dat Geert samen met zijn baas bezig was om het kantoor van Ruys van een nieuwe verflaag te voorzien. Geert, maar ook zijn lotgenoten in Dovenland, waren erg onder de indruk. Veel doven waren al bang dat zij ooit nog eens door de Duitsers zouden worden gesteriliseerd, zoals elders in het Duitse Rijk met doven was gebeurd. Die angst was ineens een stuk groter na de standrechtelijke executie van Ruys.

Mieke was getuige van de schok in de dovengemeenschap. Mieke, inmiddels een aantrekkelijke jonge vrouw, kwam Geert steeds vaker tegen. Er groeide iets tussen hen. Bij Geert ging de liefde zo diep dat hij Mieke zelfs, op zijn knieën, een huwelijksaanzoek deed. Af en toe gingen beiden op bezoek bij tante Elly, de favoriete zus van moeder Saartje, om op de kinderen van tante Elly te passen. Dan konden tante Elly en oom Rinus er ook eens uit. De kinderen, Marry en kleine Elly waren gek op Mieke. Die liefde was wederzijds. Om de veertien dagen pasten Geert en Mieke op de nichtjes. Ze waren

verzot op spelletjes doen. Als de kinderen naar bed waren dan hadden Geert en Mieke het rijk alleen. Tante Elly kneep een oogje dicht.

De oppasavonden waren een feest. Totdat op 31 maart 1943 twee squadrons bommenwerpers hun bommenlast boven de werf Wilton Fijenoord dropten. Wilton had opdracht om onderzeeërs voor de Duitsers te bouwen. Met windkracht zes uit het westen dreven de bommen af. Het westen van Rotterdam veranderde in een hel. Van tante Elly en Marry werden slechts een paar lichaamsdelen in wat kleding gevonden. Zij pasten samen in een half kistje. Kleine Elly werd pas dagen later gevonden. Ze lag enkele ruïnes verder, op de ketel van de waterstoker.

Hoofdstuk 1 – Pijn en liefde

De ‘Inrichting voor Doofstommenonderwijs’ aan de Ammanstraat was ondanks de enorme beschadigingen aan het gebouw tijdens het bombardement van 1940, toch nog jaren daarna de plek van bijeenkomsten en ontspanning gebleven voor de doven van Rotterdam en omgeving. Ook Gijsbert en Geert gingen daar nog steeds regelmatig naartoe. Voor hen en voor vrijwel alle andere doven was het dé mogelijkheid om zich regelmatig aan te sluiten bij hun ‘eigen volk’ met hun ‘eigen taal’.

Mieke ging vaak mee op de zaterdagavonden als haar pa en haar vriend meededen met de klaverjaswedstrijden. Dan sloot zij zich aan bij de dove meisjes, vriendinnen vaak van de andere dove jonge klaverjassers, die vaak weer vrienden van Geert waren. Ook enkele van zijn pleegbroers uit de Van den Hoonaardstraat waren altijd van de partij. Na een korte periode van jaloezie – sommige dove meisjes hadden het maar al te jammer gevonden dat Mieke nu juist één van de aantrekkelijkste dove jongens had ingepikt – was de vrede weer getekend en kletste Mieke weer over honderd en één onderwerpen mee met haar dove vriendinnen. Door haar natuurlijke gebruik van de gebarentaal werd Mieke door de Rotterdamse doven het predicaat “doof” opgeplakt, hetgeen Mieke als een eretitel beschouwde. En niet alleen door de Rotterdamse doven. Want als “Oldi”, de Rotterdamse dovenvoetbalvereniging, weer eens wedstrijden speelde tegen de andere dovenclubs in Nederland, Arendsburg uit Voorburg-Den Haag, Amstelslad uit Amsterdam of de Guyot Boys uit Groningen, dan dachten de dove Hagenaars, Groningers en Amsterdammers, niet één uitgezonderd, dat Mieke een mooi doof meisje was. Pas als Mieke plotseling tussendoor een gewoon gesprek zonder gebaren met bijvoorbeeld een kelner of een horende dovenleraar bleek te kunnen voeren, vielen de doven uit de andere steden van verbazing om.

“Jij horen?”, kwam er dan stamelend uit bij een dove die toevallig het gesprek in de gaten had gehad. Dan lachte Mieke altijd breed, alsof ze betrappt was en had ze bijna de neiging om haar excuses aan de betrokkene aan te bieden.

De aanblik van de Rotterdamse dovenschool was flink veranderd sinds de oorlog. Had op de tiende mei slechts de bovenverdieping van het pand enkele kogelgaten opgelopen, door beschietingen die vanaf de andere kant van de Maas werden uitgevoerd, na het bombardement op het centrum van de stad stond de deels gehavende school ineens vrijwel in niemandsland. Was voorheen de school vanaf de Schiekade en het Hofplein niet eens te zien omdat die was omringd door heel veel andere belangrijke gebouwen aan de Coolsingel, het Hofplein, de Diergaardelaan en de Kruiskade, nu lag de school ineens pontificaal en van alle kanten zichtbaar op de hoek van de Coolsingel, het Weena en de Kruiskade. Door het bombardement was de school zijn in het eerste kwartaal van 1940 opgeleverde gloednieuwe vleugel, waarin de jeugdige doven zouden worden opgeleid met gloednieuwe apparatuur, volledig kwijtgeraakt. Ook de gymzaal en de douches en toiletten waren door het bombardement vernietigd. Kortom, de inrichting voor doofstommenonderwijs was, naast het onbeschadigde stadhuis, voor mensen die uit het oosten, het noorden en het westen van de stad naar de Coolsingel kwamen, plotseling één van de blikvangers van de stad geworden. Geluk bij een ongeluk was dat door de kaalslag rondom het instituut de dove kinderen plotseling een immens grote omheinde speelplaats hadden. Die liep vanaf de school tot bijna aan de Lijnbaan, die overigens nog slechts op tekening was aangegeven. Stadsarchitecten hadden snode plannen om een heel nieuw winkelcentrum te bouwen, waar alleen winkeland publiek toegang had. Het zou de eerste grote winkelpromenade ter wereld moeten worden, een winkelcentrum volstrekt zonder verkeer. Maar over de plannen werd nog gevochten. Ook zouden er aan het eind van de speelplaats van de dovenschool nog twee bioscopen moeten komen. Van de twintig bioscopen die de stad voor de oorlog had, was Luxor de enige die nog was overgebleven. Eén van die bioscopen zou het nieuwe Thalia moeten worden. Het oude Thalia aan de Coolvest en de nieuwe Thalia II aan de Hoogstraat waren ten prooi gevallen aan het bombardement. Hoewel er talloze spectaculaire ideeën waren bij het door de NSB gedomineerde gemeentebestuur, durfde eigenlijk niemand definitieve besluiten te nemen. De klap die de geallieerden in maart 1943, zij het per ongeluk, hadden uitgedeeld aan het westen van de stad, lag

iedereen nog vers in het geheugen. Reparatie van al die schade kostte veel geld, en geld, dat was niet aanwezig. Socialisme en particulier initiatief waren bepaald geen vrienden van elkaar. Niemand durfde te investeren.

Het bestuur van de dovenschool zat ook niet te wachten op een snel herstel van de stad. De school was gebouwd in het midden van de vorige eeuw en zou vast snel onder de slopershamer vallen als de rest van het centrum werd gemoderniseerd. Het aantal mensen bij de gemeente dat gebouwen wilde restaureren, viel in het niet bij de ploeg mensen met vernieuwingsdrift. Bovendien zat de dovenschool opgescheept met een aantal ingekwartierde Duitsers en was de school eigenlijk wel blij met het tijdelijk sterk vergrote schoolplein. In ieder geval was er grote opluchting dat het onderwijs, na het bombardement, gewoon voortgang had kunnen vinden, ondanks het feit dat het glas uit de ramen was verdwenen. Na het bombardement van mei 1940 was het glas niet aan te slepen. Maar met jassen aan in de klas was het nog best gezellig en de winter was nog ver weg geweest.

Na het bombardement in 1943 op het westen van de stad liepen de bezetters een stuk zenuwachtiger rond. Ondanks hun goed georganiseerde afweergeschut was het voor de geallieerden kennelijk toch mogelijk gebleken om ontzettend veel schade aan te richten. Op Hitlers idee om ooit met een vloot van schepen vanuit de Rotterdamse haven Engeland te kunnen bestormen, zaten de Engelsen natuurlijk niet te wachten. Zij bleven de havens bestoken. De kans dat de haveninstallaties uiteindelijk vernietigd zouden worden, was vreselijk groot. De geallieerden hadden de suprematie in de lucht van de Duitsers overgenomen en dat deed de Duitsers geen goed.

Frontnieuws: Bombardementen op Essen, Dortmund

Dat het aan de nauwkeurigheid van de Engelse en Amerikaanse piloten nog behoorlijk schortte, was voor de Duitsers aanvankelijk een kleine meevaller, maar dat gevoel van opluchting was maar van korte duur. Nog geen week na de vergissing boven Rotterdam gooiden de vliegtuigen van de RAF de Krupp fabrieken in Essen plat. Een maand later werd boven Dortmund voor maar liefst tweeduizend ton aan bommen gedumpt, het zwaarste bombardement dat tot op dat moment ooit was uitgevoerd. Daar bleef het niet bij. Permanent vlogen vliegtuigeneskaders van de geallieerden over Nederland heen om de nazi's mores te leren. Eind mei bestookten ze talloze munitiedepots in Duitsland. In juni werden Oberhausen, en Krefeld zwaar gebombardeerd. Steeds heviger werden de geallieerde aanvallen. In de laatste week van juli vlogen dagelijks eskaders richting Hamburg. Daar werden in een week tijd 235.000 bommen op de stad afgeworpen. Veertigduizend Duitsers vonden daarbij de dood.

Hoe zwaar de Duitse natie ook getroffen werd, van enige vorm van inkeer, inzicht of rationaliteit was in de Duitse top geen sprake. Zelfs niet toen boven Berlijn pamfletten werden uitgestrooid dat de bewoners hetzelfde lot zou treffen als de Hamburgers. Nee, de Duitse repressie op de bevolking in de bezette gebieden werd steeds zwaarder.

Eind april 1943 werden de ex-militairen van het Nederlandse leger door de Duitsers opgeroepen zich te melden. Zij werden in krijgsgevangenschap genomen, moesten meehelpen aan het verdedigingswerk in Duistland of meehelpen aan het bouwen van bunkers in Nederland. De Nederlandse regering in Engeland riep via radio Oranje op dit bevel van de bezetter te negeren en onder te duiken. In Nederland braken als gevolg daarvan overal stakingen uit. Alleen de treinen bleven nog rijden. Stakers werden lukraak gearresteerd en afgevoerd naar kamp Vught. Nu de bezetter merkte dat er steeds meer weerstand kwam tegen overheidsmaatregelen

en sommige maatregelen zelfs werden geweigerd, werd het Duitse politiestandrecht ingevoerd. Op groepen die weerstand boden, werd nu met scherp geschoten.

De sfeer tussen de bezetter en de bevolking werd steeds grimmiger. Iedereen kon zomaar worden aangehouden. Toen bleek dat talloze ex-militairen zich niet hadden gemeld, kwam het bevel aan alle 18 tot 35-jarige mannen zich te melden voor de Arbeitseinsatz. Alleen wie arbeidsongeschikt was, onmisbaar in huis of bedrijf en daarvoor een aannemelijke verklaring kon laten zien, kon de dans ontspringen. “Op hen die pogen te ontvluchten, of weerstand bieden, zal worden geschoten”, eindigt op ‘vriendelijke’ wijze het overal opgeplakte beveldschrift. Van de 170.000 mannen die op deze wijze werden opgeroepen, verschenen er slechts 54.000. Ook Geert en zijn pleegbroers waren het haasje. Maar hun doofheid hielp hen deze keer. Voor het werk dat de Duitsers wensten te laten uitvoeren, waren doven ongeschikt, vond de bezetter. Dat was een opluchting voor Geert en zijn dove vrienden. Nadeel was wel dat hun doofheid vanaf dat moment werd geregistreerd. Dat zat veel doven niet lekker, want de geruchten over sterilisatie van dove mensen in Duitsland en Oostenrijk, zodat zij maar geen doof nageslacht zouden verwekken, werden steeds realistischer. De schrik zat er goed in.

Toen de bezetter er lucht van kreeg dat radio Oranje de militairen had opgeroepen zich niet te melden, werd het bevel gegeven om alle radio's per direct in te leveren. Alleen NSB'ers mochten hun radio houden. Velen leverden alsnog hun radio in om ernstige sancties te voorkomen. Anderen leverden slechts een oude kapotte radio in en verstopten hun goede radio op geheime plekken in huis. Het feit dat NSB'ers er van werden vrijgesteld, deed de argwaan en het wantrouwen tegen deze groep toenemen. Alle politieke partijen waren door de Duitsers verboden, maar de NSB mocht blijven. De partij was van een politieke partij een pro-nazistische beweging geworden met Mussert aan het hoofd. Mussert wilde maar al te graag als Nederlandse zaakwaarnemer van Hitler worden aangezien. Berichten van radio Oranje of van de BBC kon je alleen maar aan vertrouwelingen doorsluizen. Maar wie was te vertrouwen? En wie

nam met een schijnheilig gezicht het nieuws van jou in ontvangst en verraadde jou aan de Duitsers. NSB'ers waren door hun geheul met de Duitsers primair verdacht.

Dove mensen hadden geen radio, dus het gezin van Gijsbert en het pleegezin van Geert en zijn vrienden zaten niet in de gevarenzone. Bovenbuurman Kees had wel een radio, wist Mieke, want zij en Marrigje hadden vaak door plafond en vloer heen mee kunnen luisteren naar de “Bonte Dinsdagavond Trein”. Sinds het begin van de oorlog, toen de Duitsers het luisteren naar bepaalde zenders hadden verboden, was de radio van Kees slechts af en toe nog te horen geweest. Maar sinds alle radio's moesten worden ingeleverd, was er vanaf de bovenverdieping helemaal niets meer te horen. Toch kwam Kees steeds met berichten voor zijn benedenbuurman die Mieke nooit in de kranten kon terugvinden. Het waren altijd bemoedigende berichten die Kees kwam vertellen. “Ik heb van mensen gehoord dat de Duitsers alle onderzeeboten uit de Atlantische Oceaan hebben teruggetrokken”, zei Kees laatst tegen Mieke. Kees had er niet bij gezegd dat hij het had gelezen in het verboden dagblad Trouw, een verzetsblaadje dat sinds februari stiekem werd uitgegeven en dat de bakker van Van der Meer & Schoep die ochtend had verstopt in een heel verpakt brood. Mieke vertaalde het feestelijke bericht direct naar haar vader die enthousiast reageerde. De veelbelovende berichten van Kees stonden in geen van de kranten die bij de kiosk aan de Bergweg in het rek hingen. Daar stonden slechts berichten over slechte Engelsen en Amerikanen en over de successen die de Duitsers hadden geboekt tegen de geallieerde aanvallen. Hoopgevend was wel dat het ook in de toegelaten kranten steeds meer ging over de verdediging van de Duitsers en zelden meer over hun veroveringen. Veel mensen wisten niet wat ze moesten geloven: de geruchten die hoogstwaarschijnlijk voortkwamen uit verzetskringen of de berichten uit de officiële kranten.

Dat de Duitsers door de tegenslagen, de tegenwerking en het ontwijkende gedrag van de Nederlanders steeds geïrriteerder raakten, was in het straatbeeld te merken. Om de haverklap werden jonge mannen opgepakt en ingezet voor arbeid in Duitsland. De

bezetter had het in aanvang vooral op de twintigers voorzien. In de eerste weken van mei 1943 werden achtereenvolgens de jonge mannen, geboren in 1921, 1922, 1923 en 1924 opgeroepen om zich per direct bij de arbeidsbureaus te melden. Wie niet kwam werd thuis opgezocht en met geweld en een minimum aan spullen uit huis gehaald. Veel jonge mannen namen de kuierlatten en doken elders in het land onder. Ook Geert werd regelmatig aangehouden. Maar de op zijn 'Ausweis' geregistreerde 'handicap' hield hem steeds weer uit handen van de Duitsers. Steeds minder mannen liepen over straat, steeds meer vrouwen namen klusjes van mannen over.

Toen de bezetter vaker standrechtelijke beslissingen nam en ter plekke zonder vorm van proces jonge verdachten executeerde, werd de sfeer op straat schichtig en grimmig. De gesprekken verstomden. Mensen beten liever hun tong af dan uitspraken te doen over de stand van zaken. Familieleden, vrienden, goede kennissen, overal konden mensen tussen zitten met sympathieën voor de bezetter. Mensen, die zich altijd trouw en gehoorzaam hadden getoond aan het wettelijk gezag, hadden het moeilijk. Want wat was tegenwoordig het wettelijk gezag? Was dat de Oranjeregering in ballingschap? Of was dat de door de Duitse regering in Nederland aangestelde overheid? Was Nederland definitief onderdeel geworden van het Duitse Rijk? Of was de Duitse overheersing slechts een tijdelijke angstwekkende periode en zouden de geallieerden uiteindelijk toch de Duitse bezetters verslaan? Politieke partijen waren verboden, maar zelfs binnen een voormalige politieke partij, van welke kleur dan ook, kwamen splitsingen voor. Terwijl de ene persoon er zeker van was dat de bezetter te vuur en te zwaard moest worden bestreden, vond een ander binnen dezelfde partij dat het verzet tegen de door Duitsland aangestelde regering moest ophouden. Je kon er maar beter mee samenwerken, vond men: "Actie tegen de bezetter, lokte tegenreactie uit. Kijk maar naar het besluit tot het invoeren van standrecht". Beide kampen binnen de voormalige politieke partijen meenden dat het standpunt van de ander onjuist en zelfs zeer verwerpelijk was. Wantrouwen overheerste. Want wie had het eigenlijk goed en wie was fout? De meeste mensen werden voorzichtig en vroegen maar liever niet naar elkaars standpunt. Want o wee als je het verkeerd had ingeschat, dan zou je daar wellicht achteraf voor moeten boeten.

Wat bijna stilzwijgend in de politiek gebeurde, gebeurde ook binnen families. Terwijl de één zich lijdzaam ondergeschikt maakte, kon de ander die ondergeschiktheid niet verdragen. Soms leidde dat zelfs tot ruzies binnen voorheen toch zeer respectabele en tolerante families. Zo kon binnen een familie de één bepaalde standpunten van de NSB verdedigen, terwijl een ander aan dezelfde tafel zweeg en heimelijk lid was van een verzetsbeweging. Menigeen wist niet wie te vertrouwen was. Ook onder gewone burgers ontstond collectieve argwaan. Je zweeg als je leven je lief was. Spreken was dom, zwijgen was goud.

De gevolgen van het ingevoerde standrecht waren enorm. Enerzijds schoten knokploegen en verzetsbewegingen als paddenstoelen uit de grond. Anderzijds voerde de bezetter de jacht op joden verder op. De laatste joden moesten zich melden voor de Arbeitseinsatz. Kerken protesteerden voor het eerst openlijk tegen wat zij “de Duitse terreur” noemden. Het bood geen soelaas. Overal werden razzia’s gehouden gericht op joden die zich ten onrechte nog nooit gemeld hadden. Duizenden joden werden afgevoerd naar Westerbork. Zoektochten werden uitgebreid naar het platteland waar veel jonge mannen, die zich wilden onttrekken aan het “bevel” om in Duisland te gaan werken, waren ondergedoken. Verzetsgroepen ontstonden, waarvan een fors aantal binnen korte tijd werd verraden of door onprofessioneel gedrag werd opgerold. Mannen die hiervoor werden opgepakt, werden soms op staande voet geëxecuteerd of vaak na een korte ‘farceverhoring’ alsnog doodgeschoten. 1943 werd het jaar van de kentering, van hard tegen hard, van angst op angst.

Mieke was getekend door de vreselijke dood van haar tante en haar nichtjes. Lange tijd beïnvloedde het de relatie tussen haar en Geert. Niet dat die koeltjes was, integendeel, maar de behoefte om heel innig met elkaar te vrijen, was er even niet. Hoe inniger Geert haar wilde benaderen, hoe meer zij moest denken aan hun vrijpartijen tijdens de oppasbeurten in het huis van tante Elly en oom Rinus. Die arme oom Rinus en die arme kleine Rinus. Die waren iedereen kwijt en hadden alleen nog maar elkaar. Beiden waren opgevangen door

de familie Valk. Mieke had ze na de begrafenis niet meer gezien. Elke keer als Geert toenadering zocht, dan verstijfde ze en moest ze weer aan die kleine Elly denken, die ze in gedachten steeds weer op de ketel van de waterstoker zag liggen en aan dat kleine kistje waar alles wat overgebleven was van tante Elly en nichtje Marry in had gezeten.

De dag na het inferno was ze veel te laat bij mevrouw Schut aangekomen. Mieke wilde zich verontschuldigen bij haar bazin, maar mevrouw Schut pakte haar beet, knuffelde haar en liet haar minuten lang niet meer los. Mieke huilde en huilde de hele dag door. Mevrouw Schut kwam elke keer weer naar haar toe, aaide Mieke over haar prachtige haar dat er nu vreselijk treurig uitzag. Met horten en stoten kwam het hele verhaal eruit. Van de huizen in de Taanderstraat die er helemaal niet meer waren, van de brand, van de zwaar brandende tram, van de dode paarden van de Heinekenwagen, van haar vader die ook zo had moeten huilen en die plotseling een heel oude man leek.

“Kijk de komende dagen maar Mieke of je hier wilt komen of dat je nog veel belangrijker dingen te doen hebt”, had mevrouw Schut gezegd. Maar Mieke was de dagen erna gewoon gekomen. In huis kon ze het ook niet uithouden. Haar vader zag er gebroken uit, maar was ook maar naar zijn werk gegaan. Vader Gijsbert voelde zich zwak en had moeite met het werk dat hij moest doen.

Na de begrafenis van tante Elly, Marry en kleine Elly, was Mieke wekenlang stil geweest. Mevrouw Schut had haar een paar maal gevraagd hoe de begrafenis was gegaan, maar Mieke kon het niet vertellen en uiteindelijk had mevrouw Schut het maar zo gelaten. Dat de anders zo praatgrage Mieke ineens niet meer kon praten, kwam bij haar hard binnen. Toen op enige afstand van haar huis aan de Statenweg de bommen waren gevallen en ze de vuurgloed had gezien vanuit het westen van Rotterdam, had zij zich al gerealiseerd dat de familie van Mieke wel eens tot de slachtoffers zou behoren. ‘s Avonds, als Mieke weer naar huis was, pinkte mevrouw Schut af en toe een traantje weg als zij weer dacht aan de verschrikkelikheden die Mieke ervaren moest hebben.

Dat ongelukkige bombardement was nu inmiddels maanden geleden. Geert had Mieke op een fantastische manier getroost. Samen zo een verschrikkelijke gebeurtenis meemaken, brengt mensen tot elkaar. Mieke kon geen kwaad woord meer horen over Geert. Geert was een sportieve vent. Naast de voetbalvereniging van dove voetballers “Oldi” zat Geert ook nog steeds op “Pro Patria”, de atletiekvereniging waar hij al jaren lid van was. Als Geert op zondag niet moest voetballen dan moest hij wel atletiekwedstrijden lopen. Geert kon ontzettend hard lopen en was zo’n beetje het uithangbord van Pro Patria, maar Mieke vond dat toch wel lastig. Want uitgerekend op de zondag konden ze elkaar intensief ontmoeten. Dat ging niet als hij weer moest sporten. De opa en oma van Mieke, opa en oma Van der Heijden, vonden het bovenal een vorm van godslastering dat Geert op zondag wel ging sporten, maar geen tijd meer had om naar de kerk te gaan. Dit, ondanks het feit dat Geert zelfs belijdenis had gedaan om de familie van Mieke ter wille te zijn. Ook haar moeder ging weer steeds vaker tegen haar tekeer over Geert. Geert pikte de tijd van Mieke in die ze zo goed had kunnen gebruiken om Mieke ’s avonds nog wat werkzaamheden in huis te laten doen.

Maar Mieke liet zich niets meer gezeggen. De vreselijke dood van tante Elly, Marry en kleine Elly en de warmte die ze daarna vooral van Geert had gevoeld, waren een keerpunt geweest in haar leven. Ze ging haar eigen weg. Geert kocht van zijn spaarcentjes bij een dove goud- en zilversmid twee zilveren ringetjes. En op een zaterdagavond, meteen nadat de klaverjaswedstrijden voorbij waren, gebeurde het. Geert had zijn dove vrienden en vriendinnen al ingeseind dat er aan het eind van de avond iets stond te gebeuren en dat ze nog even moesten blijven. Ze mochten niets tegen Mieke vertellen; Mieke, die de laatste wedstrijden een trouwe supporter was geworden en regelmatig tussen haar dove leeftijdgenoten te vinden was. Zonder dat ze het in de gaten had, stond ze plotseling in een kring van wel veertig mensen. Geert stond vlak achter haar en tikte haar op de schouder. Mieke keek om naar Geert en realiseerde zich ineens dat alle ogen op haar en Geert gericht waren.

Ineens zakte Geert door de knieën. Mieke keek of ze water zag

branden. Waarom deed die Geert ineens zo ongewoon? Ze keek naar Geert en keek naar de andere doven die allen nieuwsgierig naar haar stonden te kijken. Geert trok even aan haar hand, terwijl hij met zijn linker knie op de grond zat. Mieke keek hem aan en Geert keek Mieke aan:

“Ik jou lief. Jij met mij trouwen?”. Geert gebaarde met zijn elleboog alsof hij met Mieke arm in arm liep.

Mieke keek of ze water zag branden. Ze blikte nog eens naar de mensen die haar stonden aan te gapen en keek weer naar Geert die met een brede glimlach naar haar omhoog blikte.

Een trouwaanzoek? Maar ze waren nog niet eens verloofd?

Ineens brak het licht door bij Mieke:

“Maar dit was een vraag van Geert om een verloving. Om een antwoord van haar of ze met hem wilde gaan trouwen”.

Mieke nam het hoofd van Geert tussen haar handen en keek haar lieve vriend smoorverliefd aan. Toen liet ze haar rechterhand los, ze boog haar pink en draaide die heftig naar binnen toe:

“Ja!!!”, kwam er tegelijk in alle heftigheid uit.

Er barstte een herrie los van jewelste. Veertig doven sprongen op, juichten en applaudiseerden door een halve minuut lang met hun handen te wapperen. Toen viel het stil. Want de hand van Geert ging naar zijn rechterzak. Hij pakte het doosje met de ringen uit zijn zak. Mieke werd vuurrood. Ze realiseerde zich ineens wat er ging gebeuren. Geert had ringen gekocht. Wat een lieverd. Wat een verrassing. Wat een gebeurtenis.

Geert deed het doosje open en twee fonkelende ringetjes kwamen tevoorschijn. Mieke wist niet wat ze meemaakte. Wat een verrassing. Een ring van Geert. Een tinteling van enorm geluk ging door haar hele lijf. Ze voelde het. Van een meisje werd ze ineens een jonge vrouw. Een vrouw die verloofd zou zijn. Een vrouw met wie rekening gehouden moest worden. Ze werd een vrouw, de aanstaande van Geert.

Geert pakte de kleinste van de twee ringen. Hij keek zijn Mieke diep in de ogen en pakte haar linker hand, de hand waar de verlovingsring

aan moest als je protestant was:

“Ik houden van jou. Ik jou trouwen”, deed Geert een wat houterige poging om de verloving zo plechtig en liefdevol mogelijk te maken. Met een heel klein beetje moeite kreeg Geert het ringetje om de ringvinger van Mieke, die nog steeds verbouwereerd naar Geert en naar de ring keek. De ring paste perfect.

Toen gaf Geert het doosje aan Mieke. Mieke hield het doosje met de iets grotere ring vast en keek er even besluiteloos naar. Ze voelde negenenzeventig ogen op zich gericht. Geen tachtig, want haar vader was er ook. Die had zijn aandacht niet bij het klaverjassen kunnen houden. Hij speelde de slechtste partij uit zijn leven. Geert had hem als enige stiekem ingelicht over zijn plannen. Mieke vond het oog van haar vader, die midden tussen de spannende blikken van de dove mannen, vrouwen, meiden en jongens stond. Gijsbert gaf zijn dochter een bemoedigende knipoog, waardoor Mieke direct door had dat vader in het complot zat. Dat gaf haar de kracht die ze nodig had: “Jij lief”, bracht Mieke eruit, terwijl ze met de ene hand het doosje vast hield, met de andere hand op Geert wees en daarna zichzelf met de buitenkant van de rechterhand over de rechter wang aaide: “Ik jou trouwen!”

Weer ging er een gejuich op, maar nu moest de ring uit het doosje nog om de vinger van Geert. Geert had wel met zijn dove vriend annex zilversmid geregeld dat zijn ring in ieder geval perfect paste. Weer ging er een applaus op. Nu ook met het klappen van een paar handen van een paar horende vrienden van andere doven die op het ‘opstootje’ af waren gekomen. De omstanders lieten zich de gelegenheid niet afnemen. Geert werd van harte gefeliciteerd en kreeg een fikse hand van de aanwezigen. Mieke werd door alle mannen, die hun kans schoon zagen, behoorlijk afgeknuffeld, met een schuin oog kijkend naar Geert, en gefeliciteerd. De laatste in de rij was Gijsbert. Hij pakte zijn dochter stevig beet. Er verscheen een traan in zijn oog. Hij keek Mieke aan: “Ik blij. Geert goede man. Ik blij voor jou”.

Mieke werd helemaal rood. Wat een lieve man, wat een lieve vader. Ze omhelsde haar pappa heel erg lang, voordat eindelijk Geert weer

aan de beurt was. Ze kusten en kusten elkaar. Veel inniger nog dan ze anders in publiek deden. Maar het publiek was mild. Op zo'n dag mag je iets meer.

Trillende handen

Het was zomer geworden. Helaas kon de familie Schut niet meer naar Scheveningen, zoals vorig jaar toen Mieke mee mocht, want Scheveningen was dichtgetimmerd. Alle inwoners van Scheveningen waren uit hun huis gezet. Sommigen hadden gezegd dat het om minstens 130.000 mensen ging. De Duitsers waren doende om in en rond het duingebied een muur van bunkers op te trekken om aanvallen vanaf de kant van Engeland af te slaan. Aan de bewoners van de Scheveningse huizen was gezegd dat het voor hun eigen bestwil was. Geen vakantie dus voor Mieke naar Scheveningen dit jaar.

Mieke vond het wel jammer, want misschien had zij dan af en toe Geert kunnen vragen om naar Scheveningen te komen. Mevrouw Schut leek wat Geert betreft een beetje op tante Elly. Zij mocht hem wel. Vaak stond Geert op de Statenweg te wachten tot Mieke klaar was met haar werk. Hij was altijd iets eerder klaar met zijn schilderwerk, terwijl Mieke nog het avondeten klaar maakte voor meneer en mevrouw Schut. Soms wenkte mevrouw Schut Geert naar boven en schonk zij zelf een kopje koffie voor hem in.

Mieke ging niet naar Scheveningen, maar naar Aalten in de Achterhoek. Marrigje, haar inmiddels veertien jaar oude zusje, ging jaarlijks op vakantie naar Aalten. Ze was in de zomer van 1940 opgevangen door de familie Lammers, die in boerderij Knuvers woonde aan de Bruninkweg. Het boeregezin had zich na het bombardement van Rotterdam, via hun dominee Van Dijken, opgegeven voor opvang van oorlogskinderen uit het westen. Marrigje was in Aalten ook in contact gekomen met dominee Van Dijken. Ze had de vrouw van de dominee zo vaak met klusjes geholpen dat ze daar elk jaar op vakantie mocht komen. Dominee had nog wel een kamertje over. In Aalten was altijd voldoende te eten en er was voldoende voorraad in de winkels. De berichten die Marrigje mee naar huis nam, waren zo verleidelijk en de omstandigheden in Rotterdam waren zo minimaal, dat het hele gezin Van den Spieringhe, op uitnodiging van dominee, veertien dagen in Aalten mocht logeren. Voor vader

Gijsbert en moeder Saartje en ook voor Betsie en kleine Adrie had dominee een plaats geregeld bij de familie Heijink. Als verrassing en dankbaarheid voor de opvang had Gijsbert voor de Heijinks een prachtig bewerkte kapstok gemaakt, die meneer Heijink direct verwisselde voor zijn eigen erg ouderwetse kapstok. Geert en Mieke waren ook welkom, maar daar was het huis van de familie Heijink te klein voor. Op voorspraak van de dominee, konden zij onderdak vinden in boerderij Knuvers bij de familie Lammers, waar Marrigje eerder had verbleven. Mieke kon daar goed opschieten met Bets, de dochter van Lammers, die twee jaar ouder was. Bets vond het leuk dat Mieke ook Geert had meegenomen. Zij had er nog meer plezier in toen Geert haar gebarentaal begon te leren. Mieke fungeerde als tolk. De vakantie was echter te kort om de cursus afgerond te krijgen.

Betsie, die al bijna negen jaar was, vond er helemaal niets aan dat ook Marrigje tegenwoordig een baan had. Marrigje werkte in een noodwinkel en Mieke moest werken bij mevrouw Schut. Betsie moest daardoor voortaan alle karweitjes in huis voor haar moeder opknappen. Gelukkig was vader de laatste tijd ook af en toe thuis. Vader liep een beetje krom en had vaak pijn in zijn maag. Laatst was de dokter thuis geweest. De dokter had bezorgd gekeken en had vader medicijnen gegeven. Dan kon hij misschien de dagen erna weer gaan werken.

Saartje vond het maar niks dat Gijsbert de laatste tijd zo aan het kwakken was. Als Gijsbert niet werkte, kreeg hij maar zeventig procent van zijn loon van de ziektewet. En ze hadden het al zo karig met het minimale loontje dat een dove man verdiende. Nu vader zo vaak in de ziektewet zat, had baas Turner ook geen aanleiding gezien om het dagloon te verhogen. Het werk van vader bleef soms lang liggen en het leek wel alsof de meubels die vader afwerkte ook niet meer zo perfect waren als weleer, had baas Turner gezegd. Baas Turner had gelijk, wist Gijsbert. Meubelwerk was precisiewerk. Vooral bij het fabriceren van die gekerfde balpoten moest je een stevige greep en een vaste hand hebben. Gijsbert had gemerkt dat hij, naast zijn maagklachten, de laatste tijd ook nogal beverig was. De klap van de dood van schoonzus Elly en haar twee dochters had

hem enorm aangegrepen. Gijsbert had het als zijn taak gezien om Saartje en dochter Mieke, die heel verdrietig waren, steeds maar weer te troosten. Maar die vreselijke gebeurtenissen die op zijn netvlies stonden ... Niet gek dat baas Turner zijn dagloon, van vijf gulden en twee cent, niet verder wilde verhogen. De enorme werkloosheid in de dertiger jaren en de oorlog die daar meteen op volgde hadden ervoor gezorgd dat de lonen nu zelfs lager waren dan in 1930. Toen verdiende hij zelfs vijfenveertig cent meer per dag. Als hij van de pijn niet kon werken en thuis was, kwam er nu vanuit de ziektewet maar drie gulden vijftig per dag binnen. Saartje had het weekloon van Mieke er hard bij nodig om rond te komen. Zeker nu kleine Adrie steeds minder klein werd en uit de kleren groeide. Lang kon Gijsbert niet ziek zijn, want dan kwamen ze in de schulden terecht.

Geert kon het niet aanzien. Tijdens het begin van de nieuwe klaverjascompetitie, begin september, in café De Toog, tegenover de doofstommenschool, zag hij die aardige man, die wel eens zijn schoonvader zou kunnen worden, stiller en stiller worden. Het vasthouden van de kaarten was al een probleem, met die trillende handen.

“Gijsbert moet het zelf toch ook in de gaten hebben?”, mijmerde Geert in zichzelf.

Grapjes konden er ook niet meer af. Het gezicht van Gijsbert stond strak. Het viel alle doven op. Doven moeten het van de mimiek hebben, maar van enige mimiek bij Gijsbert was geen sprake meer. De andere doven misten het enthousiasme en de gekscherende gebaren van hun dove vriend. Sinds het bombardement op het westen van de stad was Gijsbert de oude niet meer, had ook Geert geconstateerd. Gelukkig was Mieke aan het opknappen. Toen ze met een paar vriendinnen de dovenschool was binnengekomen, had ze Geert gezien en was ze hem eindelijk weer in de armen gevlogen. Geert had haar stevig beetgepakt en haar diep in de ogen gekeken. En Mieke keek voor het eerst sinds lange tijd op precies dezelfde manier terug. Ze lachte, en kuste hem wel tien keer. Geert lachte terug en trok haar tegen zich aan. Het leek alsof een lading energie zijn lichaam binnenstroomde. Hij zou die avond een record aantal punten gaan halen tijdens de klaverjaswedstrijd. Hij wist het zeker.

Oranje Hotel

Maar tijdens het klaverjassen dwaalden zijn gedachten toch even af. Tot zijn grote verrassing had zijn zus, Jacobine, die hij al jaren niet meer had gezien, ineens voor de deur van zijn huis gestaan. Was dat al een enorme verrassing, die verrassing werd nog groter toen ze op haar manier in gebarentaal begon te vertellen dat ze verliefd was geworden op een wat oudere man, ene Leen Steging. Geert was overdonderd geweest en begreep de gebarentaal van zijn zus niet helemaal. Pleegmoeder Weely had haar een beetje geholpen. Pleegmoeder heette eigenlijk Van Weely, maar al haar dove pleegzoons noemden haar Weely:

“Zus”, en ze wees op Jacobine, “heeft vriend”.

“Naam: Leen Steging”.

“Opschrijven”, had Geert gezegd. En Jacobine schreef de naam van Leen Steging op. Tegelijk liet ze een foto zien van haar Leen, een man met een klein brilletje. Dat stond hem goed en maakte hem zelfs een beetje deftig. Maar Jacobine liet ook nog een foto zien van Leen in militair kostuum. Een kostuum met een brede streep op de schouder. Leen was korporaal.

Geert schoof geïnteresseerd een beetje op en bestudeerde de foto's. Militair dat had hij zelf nooit kunnen worden. In militaire dienst konden ze geen doven gebruiken. Maar de militairen hadden wel gevochten om Nederland te behouden, dus de Nederlanders, en Geert ook, hadden wel een berg achting voor de soldaten die hun leven voor hen hadden gewaagd.

Geert keek zijn ogen uit. Dat had hij niet verwacht. Jacobine was nu niet bepaald de grootste schoonheid uit de Schildersbuurt van Den Haag. Bovendien had zij inmiddels een zodanige leeftijd bereikt dat Geert er vanuit was gegaan dat zuster Jacobine hoogstwaarschijnlijk in een nonnenklooster terecht zou komen, of in een ziekenhuis als dictatoriale nachtelijke hoofdzuster. Geert had heel ‘positieve ideeën’ over zijn zus. De zus die hem jarenlang links had laten liggen.

“Oud?”, vroeg Geert

Jacobine toonde een drie en een vijf. Leen was 35 jaar, geboren in 1908, dus al behoorlijk oud, vond Geert.

“Wat doen? Werk?

Geert timmerde met zijn vuisten op elkaar: “Werk”.

Jacobine begon de staccato vragen van Geert zo’n beetje te begrijpen.

“Handel. Groenten”, articuleerde Jacobine zo goed mogelijk terug.

“Winkel?”, vroeg Geert die het niet meteen begreep.

Jacobine schudde haar hoofd en probeerde het duidelijker te maken.

“Eerst kopen bij boer”, vertaalde pleegmoeder Weely. Ze sprong weer even bij.

“Dan verkopen aan winkel”, vervolgde pleegmoeder, terwijl Jacobine driftig knikte.

Geert deed zijn mond open en gooide zijn hoofd iets achterover:

“Oh ... begrijp ... handel” en Geert gebaarde of hij papieren geld aan het wisselen was.

“Handelen groente”.

“Veel verdienen handel?”, was Geert nieuwsgierig.

Jacobine haalde haar schouders op: “Weet niet”.

“Nu niets verdienen. Leen weg. Weet niet waar?”, loog Jacobine.

Geert zag direct in de ogen van zijn zus dat ze wel wist waar haar Leen zat. De meeste doven hebben daarvoor een zesde zintuig. Doven zijn zo optimaal visueel ingesteld dat zij van bijna elke vorm van oogopslag het karakter kennen. Geert begreep trouwens waarom zijn zus de waarheid niet kon vertellen.

Weer kneep hij met zijn hand zijn lippen op elkaar. Zijn naam was haas.

“Jij dom”, reageerde pleegmoeder Weely toch nog even naar Geert

“Als vriend Jacobine over straat lopen, hij gepakt”

“Jij niet gelezen? Hij soldaat. Hij krijgsgevangen”.

Voor “krijgsgevangen” had pleegmoeder even geen gebaar ter beschikking. Ze pakte met haar rechterhand haar linker pols vast. Alsof ze boeien omdeed.

”Soldaat. Moet werken Duitsland”, bevestigde Geert dat hij op de hoogte was.

“Jij weinig contact?”

Jacobine knikte en Geert zag de teleurstelling op haar gezicht.

“Trouwen kan niet?”

“Nu niet”, en Jacobine schudde haar hoofd.

“Misschien als oorlog voorbij”, reageerde pleegmoeder Weely.

Jacobine knikte hoopvol.

Geert wreef over zijn borst en draaide even snel met zijn rechterhand: “Hoop snel!”

Maar de oorlog bleef. Ondanks talloze bombardementen op Duitse steden en de militaire klem die de geallieerden inmiddels rondom de bezette gebieden leken te hebben geplaatst, niemand wist het zeker, bleef Hitler volharden in het nastreven van zijn ideaal; “Das Dritte Reich”. De veelbelovende berichten van de BBC en Radio Oranje ten spijt, bleef de oorlog, bleef de bezetting. De hoop dat de bezetter snel het hazenpad zou kiezen, werd regelmatig de bodem ingeslagen. De nazi's bleven de dienst uitmaken. Met harde hand werden de wetten van de nazi's erin gedramd.

Jacobine wilde de verovering van haar korporaal zo graag met haar broer delen. Zoveel vriendjes hadden zich nog niet bij haar opgedrongen. Zij had haar broer, waar zij nooit mee was opgegroeid, maar waar zij diep in haar hart toch een warm plekje voor had, al eerder willen opzoeken. Maar zij zag er tegenop. Zij was de draai om haar oren die zij tijdens het eerste bezoek aan Geert van hem had mogen ontvangen, nog niet vergeten. Ze had Geert zelfs moeten bewijzen dat zij zijn zus was. Bovendien had zij moeite gehad om met Geert te kunnen communiceren. Maar nu Leen Steging in haar leven was gekomen, wilde zij dit graag aan zoveel mogelijk mensen kwijt. Zij had geen vader meer. Haar moeder had haar en Geert na het overlijden van vader in de steek gelaten, zonder adres achter te laten. Maar ergens was Geert nog. Daarom vond zij zichzelf, met een glimlach van oor tot oor, plotseling voor de deur van de Van den Hoonaardstraat 15b, waar Geert en zijn pleegbroers woonden. Jacobine was blij. Zo blij was ze nog nooit geweest.

Geert had haar een foto van ‘zijn’ Mieke laten zien. Toen liet Jacobine aan Geert haar ‘Ausweis’ zien. Jacobine heette officieel Catherina Jacobine Marieke. Veel meisjes die eigenlijk Marieke heten werden dagelijks ook Mieke genoemd. Geert wist dat niet. De sfeer in huize Van Weely was plotseling heel gezellig. Na een kop soep was Jacobine weer op weg gegaan naar station Bergweg, dat

naast het Eudokia Ziekenhuis lag. Daar reed het ‘Hofpleinlijntje’, het lijntje vanaf Den Haag, waarmee Geert ooit, als kleuter door opa Rietdijk in Rotterdam was gedumpt. Althans, zo voelde Geert dat, want net zoals zijn moeder, had ook de vader van zijn moeder zich nooit meer laten zien.

Geert had het niet gelezen. Mieke en Gijsbert ook niet. Mevrouw Schut wel, maar die wist niet wie Leendert Steging was. Bovenbuurman Kees had het ook gelezen in de Haagse krant die hij op het station Holland Spoor in Den Haag had gekocht, toen hij daar voor zijn werk moest zijn. Kees wist wie Leen Steging was, want Mieke had hem in geuren en kleuren verteld dat Geert z’n zus plotseling bij hem op bezoek was geweest en dat die had verteld dat ze verloofd was met een man van 35 jaar die Leen Steging heette.

“Leen Steging had nog als korporaal in het leger gevochten om het behoud van vliegveld Ypenburg, maar dat hadden ze niet kunnen houden tegenover een overmacht aan Duitsers”, had Mieke verteld. Kees had geïnteresseerd naar Mieke zitten luisteren. Hij kende veel militairen maar de naam van ene Leen Steging, een korporaal, daar had hij nog nooit van gehoord. Maar het bericht dat hij op maandag 27 september in die Haagse krant had gelezen - hij nam de krant mee naar beneden – dat had hem toch nieuwsgierig gemaakt. Volgens het krantenartikel was een groep van veertien militairen, die zich willens en wetens hadden onttrokken aan het bevel van de bezetter om zich te melden, via tipgevers opgespoord en gevangen gezet. Ze verbleven tijdelijk in de gevangenis aan de Pompstationsweg in Scheveningen. Kees had zijn oog laten vallen op de namen van de veertien pechvogels. Eén van de namen meende hij te herkennen: Leendert Steging. Leek dat niet erg veel op de naam die Mieke hem had genoemd? Had Mieke niet gezegd dat die Steging in de toekomst heel misschien wel eens haar zwager zou kunnen worden?

Kees liet het artikel met de veertien namen aan Mieke zien. Die gaf vervolgens een kreet van schrik.

“Ja. Dat is de verloofde van Geert z’n zus. Volgens Geert was ze zo blij met die man, dat ze voor het eerst in jaren naar Geert toe was

gekomen om het hem te vertellen”.

“Dat is niet zo best”, antwoordde Kees, terwijl Mieke al bezig was om het verhaal aan haar vader en moeder te vertellen.

Gijsbert pakte de krant uit handen van Mieke.

Kees zei nog: “Die gevangenis aan de Pompstationsweg die staat aan de Waalsdorpervlakte, tegen de duinen aan. Dat noemen ze het Oranjehotel. Daar stoppen de Duitsers iedereen in die zij gevaarlijk achten. Twee jaar geleden zijn daar nog die vijftien Geuzen en die drie stakingsleiders gefusilleerd”.

Mieke stopte abrupt met de vertaalslag naar haar vader. Ze keek Kees verwilderd aan.

“Nee toch”, kwam er nog stamelend uit.

Mieke griste de krant uit de handen van haar vader, rende de gang door, het huis uit en stopte pas met rennen tot ze voor de deur van Geerts huis stond.

Het oppakken van Leender Steging en zijn collega-militairen had tot de nodige ophef geleid. De veertien waren in de nacht van vrijdag op zaterdag 25 september van hun bed gelicht en met geweld overgebracht naar de gevangenis. Iemand had hun schuilplaatsen verraden. Niemand wist wie het verraad gepleegd had. De familieleden, de vrienden, de kennissen, iedereen was plotseling verdacht. Jacobine, die ook vreselijk geschrokken was en niet wist wat er met Leen zou gebeuren, had de nodige moed verzameld en had de commandant van de gevangenis verteld dat er al een huwelijk in gang was gezet. Ze had gevraagd of zij nog met Leen mocht trouwen voordat er een beslissing over hem genomen zou worden.

Wat rondging was dat Jacobine had verteld zwanger te zijn. Zij zou de commandant hebben gesmeekt dat hun aanstaande kind toch in ieder geval een wettelijke vader zou moeten hebben. Anders zou haar kind voor altijd worden aangezien als een bastaard voor het geval Leen Steging, de vader van het aanstaande kind, in de oorlog zou overlijden en zou zij de schande moeten dragen een ongehuwde moeder te zijn en met de nek door iedereen aangekeken worden. Of het waar was dat Jacobine het zo had gespeeld, dat wist niemand helemaal zeker, maar tot verbazing van velen stemde de commandant

in met een zeer snel huwelijk. Het mocht vooral niet lang duren. De plechtigheid moest onder toezicht oog van het militaire bestuur van de gevangenis plaatsvinden en wel binnen één dag:

“Op donderdag 30 september 1943 om 16.00 uur vindt het huwelijk plaats tussen: Leendert Steging, geboren te Velsen op 2 juli 1908 en Catherina Jacobine Marieke Vorstenbürger, geboren te Leiden op 25 april 1914. Het huwelijk wordt ingezegend door gevangenisdominee ds. Van Staveren. De echtverbintenis vindt plaats in het ‘Oranjehotel’ aan de Pompstationsweg te Scheveningen.”

Dit kleine kladbriefje, getypt op een heel oude typemachine door een vriend van Leen, was op de woensdagavond nog vlug even gestencild en rondbezorgd bij de naaste familieleden, vrienden en vriendinnen van Leen en Jacobine. Op donderdag om vier uur ’s middags trad Jacobine in haar verpleegstersuniform de gevangenis binnen want, toeval of niet, zij was nachtzuster geworden, zoals Geert al had gedroomd. In plaats van haar verpleegsterskapje had Jacobine een korte bruidssluier op haar hoofd. Die had ze nog snel van de schoonzuster van haar buurvrouw kunnen lenen. Haar lieve buurvrouw had ook nog vlug even een paar dahlia’s, zonnehoedjes en asters uit de tuin geplukt en die samengebonden met een dikke postbode-elastiek, waaronder ze een nat lapje had gestopt.

“Hier, je trouwboekje”, had ze er triomfantelijk bij gezegd, nadat ze Jacobine met een dikke kus op weg naar haar ‘Oranjehotel’ had gestuurd. Jacobine had nog een paar zilverkleurige ringetjes op de kop kunnen tikken, zodat het toch nog een beetje op een echte huwelijksplechtigheid leek.

Wat zich op 30 september 1943 binnen in de gevangenis heeft afgespeeld, daar hebben weinig mensen weet van. Feit was dat het nog geen half vijf was toen Jacobine via de deur in de gevangenispoort weer naar buiten kwam. Ze was in tranen en diep bedroefd.

“We zijn getrouwd”, mompelde ze. Negen mensen, veelal burens, hadden de moeite genomen om haar buiten de gevangenis op te wachten. Ze liet haar ringvinger zien waar nu het zilverkleurige ringetje vast omheen zat.

“Het ringetje van Leen was te breed”, liet Jacobine zich tussen de tranen door nog even ontvallen. Leen werd gelijk weer geboeid afgevoerd naar zijn cel. Hij was zo mager geworden”. Er was een lieve dominee. Hij omhelsde ons allebei”.

“Maar morgen gaat hij al met een aantal andere krijgsgevangenen op transport. Ik weet niet waarheen. Leen weet het zelf ook niet”, en Jacobine barstte weer in snikken uit.

Negen mensen stonden om haar heen en troostten haar. Rond vijf uur werden ze door de bewaking gesommeerd om de plek buiten de poort meteen te verlaten. De tram bracht de meesten weer terug naar de Schildersbuurt. Jacobine ging haar huis binnen. Het was vroeg donker. De zon had geen minuut geschenen. Er waren zelfs een paar druppels gevallen. Zowel buiten als binnen was het treurig en neerslachtig. Jacobine zette haar bruidssluier af en ging de eenzaamste van alle huwelijksnachten tegemoet.

Achtentwintig kilometer in zuidoostelijke richting wist Geert van geen huwelijk af. Dat zijn zuster precies op zijn 26ste verjaardag op zo’n trieste manier in het huwelijk trad, kon Geert in de verste verte niet bevroeden. Even, heel even, was hij er stil van geweest dat zijn zus zoveel pech had gehad, dat er zo snel weer een man uit haar leven verdween, maar al snel had hij de knop omgezet. De hele familie was al zijn hele leven uit zijn leven verdwenen. Jacobine had er jaren over gedaan om hem te vertellen dat hij familie had. Wat was nu eigenlijk erger.

Samen met Mieke en zijn pleegbroers bouwde hij in het souterrain van de Van den Hoonaardstraat een klein feestje. Je bent niet elke dag jarig, toch? Mieke vond het onder de naargeestige omstandigheden ‘not-done’ om vrolijk te zijn. Er waren zoveel trieste dingen gebeurd dit jaar. Ze hield zich een beetje afzijdig. Ze stopte de gaten in de versleten plusfour van Geert en haalde ‘en passant’ een aantal stofnesten weg, op plekken waar pleegmoeder Weely meestal de andere kant op keek.

Het huwelijk van Jacobine en Leen had inderdaad geen dag kunnen wachten. Op 1 oktober werd Leen vanuit het ‘Oranjehotel’ overgebracht naar de Waterlookazerne in Amersfoort, van waaruit hij in een groep van zesenzestig medegevangenen werd getransporteerd naar Mühlberg aan de oostelijke kant van de Elbe in Duitsland. Onderweg wisten zes krijgsgevangenen te ontsnappen. Vijf hadden geluk en verdwenen in de nacht. Eén werd doodgeschoten.

Aangekomen in Mühlberg werd aan de overgebleven zestig man ieder een uniek krijgsgevangennummer toegekend, waarna Leen Steging en een aantal andere krijgsgevangenen op 28 oktober weer werden overgeplaatst naar Oschatz, een plaats ergens tussen Dresden en Leipzig. Dezelfde dag nog werd Leen, samen met nog 26 andere krijgsgevangenen, meest Nederlanders, maar ook een tiental lotgenoten uit Frankrijk, Polen, Oekraïne, Italië en Rusland, doorgezonden naar een bedrijf bij Leipzig waar munitie en wapens werden vervaardigd. Krijgsgevangenen mochten daar niet werken volgens de Conventie van Genève, maar de protesten die Leen en de overige krijgsgevangenen lieten horen bleken aan dovemans oren gericht.

Het was de krijgsgevangenen meteen duidelijk dat, als de geallieerden in de gaten kregen dat hier voor de oorlogsindustrie wapens werden vervaardigd, zij slechts als kanonnenvoer zouden dienen. Het terrein was echter hermetisch van de buitenwereld afgesloten. Zodanig dat elke vluchtpoging tot mislukken was gedoemd. Hoe Leen het daar verging werd niet duidelijk. Er mochten geen brieven worden verstuurd. Leen zat vast en bleef vast. Leen was in het niets verdwenen.

Jacobine bleef in Den Haag als enige lid van het gezin Steging-Vorstenbürger. De ‘zwangere’ Jacobine kwam geen onsje aan. Na een half jaar was dat nog steeds zo. Na negen maanden evenzo. In de maanden na de plechtigheid in het Oranjehotel werd in de burgerlijke stand geen nakomeling bijgeschreven.

“Judenrein”

De BBC in Londen komt met een voorzichtig bericht. Een bericht dat een groot deel van de meest onderdrukte mensen in de bezette gebieden eigenlijk als een ongepaste wijze van oorlogspropaganda beschouwen: De nazi's zouden in Polen, in een kamp genaamd Treblinka, bijna een miljoen joden in daarvoor speciaal aangelegde gaskamers hebben vermoord. Het bericht wordt niet overal gedeeld, vanwege de ernst en het ongeloof over de juiste berichtgeving, maar het blijft in het onderbewustzijn van veel mensen hangen.

Weinigen geloven het. Zo'n vreselijke bericht kan niet waar zijn. Veel mensen zijn kwaad dat de Engelsen zulke onwaarachtige en mensonterende propaganda de ether in konden slingeren.

Maar waar de joden dan wél gebleven zijn, daar kan niemand een antwoord op geven. Door Duitse legercommandanten worden steeds grotere delen van Europa “Judenrein” verklaard. Desondanks worden in Amsterdam en andere Europese steden nog steeds razzia's gehouden om de “allerlaatste” joden op te sporen en op transport te zetten naar voor vrijwel iedereen onbekende bestemmingen.

Ja, werkkamp Westerbork, dat is wel blijven hangen bij mensen. Maar dat dit kamp slechts een doorgangsverblijf is, dat komt in de Nederlandse huiskamers niet binnen. Wel vragen mensen zich af hoe het nu zit met al die heel oude mensen en al die kinderen die toch ook naar Westerbork zijn overgebracht. Die kunnen toch helemaal niet werken? Daar stopt voor vrijwel iedereen het voorstellingsvermogen en de eigen verantwoordelijkheid. Maar Treblinka? Nee, dat gaat te ver. Mensen massaal vergassen. Dat kan gewoon niet waar zijn.

De gecensureerde berichtgeving, de berichtgeving vanuit verzetsbladen, de berichtgeving van de BBC, van radio Oranje, de nu bijna dagelijkse executies door de Grüne Polizei en zelfs de NSB, die gewapend mocht zijn; het was te veel. Het knijpt de kelen van rechtgeaarde Nederlanders langzaam dicht. Angst regeert. Op 10 oktober vergissen de Amerikanen zich weer eens als zij hun bommen

op Enschede gooien in plaats van op Münster. 151 bewoners van de belangrijkste stad in Twente verliezen het leven. De scheidslijn tussen het Duitse en Nederlandse grondgebied loopt grillig. De steden in het grensgebied zijn daar de dupe van. Steeds meer mensen duiken onder en sluiten zich aan bij het verzet tegen de Duitse overheerser.

November 1943 nadert. Voedsel en kleding en alles wat belangrijk is, is nog steeds op de bon. Erger nog, er zijn meer bonnen dan producten. De oorlog stagneert de import van een groot aantal producten. Sommige vrouwen maken er zich druk om dat zij wel bonnen hebben voor nylonkousen, maar dat er geen nylonkousen zijn. De inventiviteit viert hoogtij. Vrouwen op vrijersvoeten weten daar wel wat op. Zij verven hun witte benen lichtbruin, met een rechte donkerbruine naad aan de achterzijde, die 'heel sexy' van de enkel tot diep onder de rok wordt aangebracht. Grote hilariteit ontstaat als het gaat regenen en de sexy nylons plotseling druipende gaten beginnen te vertonen of veranderen in vunzige geverfde afgezakke sokken.

Uitgeschakeld!

Het is vijf november. Mieke viert haar negentiende verjaardag. Moeder Saartje had gezegd dat er geen geld was voor een cadeautje. Mieke had dat begrepen. De sfeer was er ook helemaal niet om elkaar cadeautjes te geven. Zelfs als er al geld was, hielden de mensen dat stevig vast voor nog slechtere tijden. Maar bij het gezin Van den Spieringhe was er helemaal geen reservegeld. Bovendien leek vader steeds ouder en krakkemikkiger te worden. Heel af en toe klaagde hij over zijn maag, maar veel vaker zei hij niets meer.

De maaltijden aan de tafel werden de laatste tijd in stilte verorberd. Dat was ook het geval op de verjaardag van Mieke. Marrigje was nog het stilst. Marrigje had na haar schooltijd, net zoals Mieke, een baantje in de huishouding gevonden. Daar sprak ze niet veel over. De man van haar mevrouw was nogal opdringerig, had zij ooit eens tegen Mieke gezegd. Maar verder had ze daar nooit iets over verteld. De vaak geestelijke afwezigheid van Marrigje viel aan tafel niet erg op. Zij was altijd al de rustigste van alle kinderen geweest. Alleen Betsie, die kort geleden haar negende verjaardag had gevierd, en kleine Adrie, onttrokken zich aan de malaise aan tafel. Adrie was inmiddels drie en een half. Hij was een behoorlijke querulant en trok tijdens het avondmaal steeds Betsie aan d'r rokken. Na twintig maal was Betsie daar niet meer zo van gediend. Nadat Adrie hartig door Saartje was toegesproken, trok hij vanuit zijn kinderstoel naast haar, net toen Betsie een hap wilde nemen, toch nog eventjes stiekem aan haar zwarte paardenstaart. Haar jurk zat meteen onder de spinazie.

Saartje had de gebeurtenis niet gezien, maar zag wel dat Betsie de spinazie op haar jurk morste. Als een furie kwam Saartje haar stoel uit en krijste tegen Betsie, zodat de burens het letterlijk konden horen: "Jij jurk vuilmaken! Jij maar één jurk! Hoe morgen naar school?!" De knallende oorvijs die meteen op de tirade volgde, moet buurman Kees zelfs gehoord hebben. Betsie gilte het uit van de pijn. Adrie keek beduusd naar Betsie en daarna naar zijn woeste moeder. De jankende Betsie keek naar Adrie en schudde hem met kinderstoel

en al stevig door elkaar. Daarna rende ze met een pijnlijk oor huilend naar de keuken om de spinazie van haar jurk af te spoelen, in de hoop dat ze die de volgende dag weer kon dragen.

Saartje, die niet helemaal begreep wat Adrie hier mee te maken had, keek naar de gezichten aan tafel. Ze voelde dat er iets mis was gegaan. Gijsbert zei niets. Hij had er geen zin meer in om tegen Saartje in te gaan. Wel leek hij naar zijn maag te grijpen. Hij zag er slecht uit en bibberde bij het in zijn mond steken van de lepel. Mieke en Marrigje hadden de streek van Adrie wel gezien, maar ook zij zeiden niets. Saartje had al zo vaak op Adrie ingehakt, dat ze liever hun mond dichthielden.

Saartje, die plotseling voelde dat ze de verkeerde te pakken had gehad, werd nog kwader. Ze keek Adrie aan met een blik die konden doden: “Jij gedaan?”

Kleine Adie keek naar zijn schoentjes en zei niets.

Saartje stormde op hem af: “Wat jij gedaan?!!!

Adrie keek nu schuin omhoog naar Saartje en gebaarde met allebei zijn handjes dat hij niet wist waar het allemaal om ging.

Saartje keek weer de kring rond. Iedereen had plotseling aandacht voor zijn bord.

Daarna schreeuwde Saartje tegen haar jongste kind:

“Jij geen eten!!!

Jij nu naar bed!!!

Jij altijd lastig!!! “

En met opgeheven vinger

“Als wéér, jij naar gesticht!!!”

Iedereen schrok aan tafel. Moeder had Adrie al vaker verwenst naar het gesticht. Zou ze dat echt doen? Iedereen viel stil. Zelfs Betsie, die tot dat moment in de keuken nog stond na te janken van de oorvijg die zij had gekregen. Ze verweet zichzelf dat ze Adrie net daarvoor door elkaar had gerammeld. Niemand wilde dat kleine Adrie naar het gesticht voor moeilijk opvoedbare kinderen zou worden gestuurd. Dat nooit! Dan mocht Adrie nog wel honderd keer aan haar paardenstaart trekken.

Gijsbert zat in elkaar gedoken aan tafel. Morgen zou hij weer naar zijn werk gaan. Weg van zijn vrouw. Weg van die gruwelijke sfeer die zij elke keer weer kon creëren.

Mieke en Marrigje keken elkaar geschrokken aan. Ze zeiden niets.

“Nog gefeliciteerd, Mieke”, stamelde Marrigje plotseling.

“Ik was het vanmorgen helemaal vergeten”.

Die nacht lag Mieke lang wakker. Elke keer als zij in slaap probeerde te vallen, kwam de sfeer aan tafel weer aan bod. Alle ellende in de wereld passeerde haar geest:

“Wat lief van Betsie om kleine Adrie niet te verraden toen haar moeder Adrie ter verantwoording riep. Adrie in een gesticht, dat kon toch niet. Mieke kon niet geloven dat moeder Adrie kon opbergen in een gesticht met een stel etters van kinderen. Maar had moeder haarzelf ook niet urenlang in het kolenhok opgeborgen, toen zij nog maar vier jaar was? Mieke was het nooit vergeten. Vanaf die dag was ze op haar hoede geweest voor haar eigen moeder. Wat was dit voor verjaardag? Mieke had er naar uitgezien, maar het hele kleine beetje vrolijkheid dat er nog even aan tafel was, had moeder verpest. Zou het zo volgend jaar weer gaan? Als ze twintig werd? Wilde ze dat eigenlijk nog wel, nog thuis wonen als ze twintig was? Zoveel meisjes uit haar klas op de huishoudschool waren al getrouwd. Sommige hadden zelfs al een kind. Die waren wel een beetje te ver gegaan, want bijna altijd was het eerste kindje binnen enkele maanden na de trouwpartij geboren. Dat zou zij nooit willen. Wat zou Geert ervan vinden, als zij hem vroeg om met haar te trouwen? Zou ze dat durven? Maar, dan moesten ze ook nog maar een huisje kunnen vinden. Dat kon bijna niet. Een groot deel van de stad was weggebombardeerd of platgebrand. De mensen stonden in de rij voor een huurhuis. Grote gezinnen woonden in veel te kleine woningen, maar er was niets anders. Hoe zouden zij dan woonruimte kunnen bemachtigen? Was de oorlog maar voorbij”.

Mieke kon de slaap maar niet vatten. Telkens als ze zich omdraaide, namen lugubere beelden weer bezit van haar geest: “Die stomme Duitsers. Ze gaan maar niet weg. Het lijkt wel dat, hoe meer bommen op Duitse steden vallen, hoe gemener zij tegen de Nederlanders

worden. Een paar weken geleden nog was München gebombardeerd. Het gevolg: meer standrechtelijke executies, ook in Nederland, zoals een paar weken daarvoor, toen zomaar tien mannen werden doodgeschoten in Assen. Zomaar, zonder dat ze ergens voor waren veroordeeld. Het wordt steeds angstiger. Je kan zomaar opgepakt worden omdat een ander een verzetsdaad heeft gepleegd. En je mocht niet eens meer hout kopen. Want er was iemand geweest die via de staart van een vlieger berichten had uitgewisseld en nu mocht niemand meer vliegers maken en oplaten. En die NSB'ers gingen ook steeds meer tekeer. Je kon verdikkeme niemand meer vertrouwen. Zelfs bij de doven zat iemand, die vaak op de dovenschool kwam om te klaverjassen, die door de andere doven niet meer werd vertrouwd. Geert had het gezegd. Maar hij had met zijn hand naar links, naar rechts, naar links, naar rechts gedraaid, gecombineerd met een 'misschien-gezicht'. Maar niemand wilde meer met hem klaverjassen. Ook vader niet. Maar vader was niet meer zo goed in klaverjassen had Geert nog gezegd. Hij bibberde teveel, gooide vaak de verkeerde kaart en dan verloor hij. En dan verloor zijn maat natuurlijk ook. Vroeger maakte Gijsbert daar nog wel eens een grapje over, maar nu was hij terneergeslagen als hij een fout had gemaakt. "Dom geweest", had Gijsbert dan elke keer weer toegegeven, vertelde Geert. Maar Gijsberts vlakke hand ging de laatste tijd wat te vaak naar zijn voorhoofd: "Dom". Als je de klaverjascompetitie wilde winnen, dan wilde je niet meer met Gijsbert spelen, zo had Geert laatst aan Mieke verteld. Dat was Mieke door merg en been gegaan, want ze hield zielsveel van haar vader. Maar waarom was vader niet voor Adrie opgekomen, toen moeder hem naar het gesticht wenste? Was hij zo in de war? Was hij ziek? Kon hij niet meer tegen moeder op?"

Allerlei onrustbarende gedachten tuimelden door het hoofd van Mieke. Ze had geen goed gevoel over de toekomst. Ze was negentien geworden. Tijd om een eigen leven te beginnen. Ze zou haar eigen weg gaan. Uiteindelijk, heel laat, viel ze toch nog in slaap, zich niet realiserend dat de volgende dag haar leven al zou veranderen.

Het werd zaterdag 6 november. Gelukkig moest er maar een halve dag gewerkt worden. Het was koud. De temperatuur was al tot onder het vriespunt gedaald, maar door de ijzige wind leek het wel of het

nog kouder was. Gijsbert had voor de zekerheid maar twee truien over elkaar heen aangetrokken. Standaard had hij het al koud, maar vandaag was het wel heel erg. Zijn truien waren versleten. Nieuwe truien waren haast niet te koop. Vrijwel alles in de winkels ging naar de bezetter, waarna de lading op weg ging naar het Russische front. Kledingbonnen hadden de Van der Spieringhes genoeg, maar geld was er niet. Door de schaarste was de kleding in de winkels, ondanks het prijsplafond dat de bezetter had opgelegd, slechts voor de hogere klassen te betalen. Tot die klasse behoorden de Spieringhes niet, hun chique naam ten spijt. Zelfs in de laagste arbeidsklasse kwamen zij niet verder dan de onderste regionen. Over de twee truien had Gijsbert zijn lange grijze winterjas aangetrokken. Het ding, dat nog stamde uit het eind van de twintiger jaren, toen Gijsbert nog floreerde en de bomen tot in de hemel leken te groeien, zag er behoorlijk versleten en afgedragen uit. Maar met die twee truien eronder kon hij de ijskoude wind en de sneeuw die al vroeg in het jaar door de straten joeg, wel verdragen, hoopte Gijsbert.

Tot verrassing van de rest van zijn gezin was Gijsbert die ochtend al weg naar zijn werk, voordat de meiden en Adrie zich aan de eettafel hadden gemeld. Ook hij had bijna de hele nacht wakker gelegen. Hij schaamde zich dat hij het tegenover Saartje niet voor die kleine peuter had opgenomen. Hij schaamde zich tegenover Mieke, Marrigje en Betsie, want die hadden natuurlijk niet begrepen waarom hij nergens op reageerde. Maar die wisten natuurlijk niet dat Adrie zijn kind niet was en het ook nooit zou worden. Maar Adrie had hij, desondanks, toch in bescherming moeten nemen, tegenover die onredelijke furie die zijn vrouw was geworden. “Zijn vrouw?” Hij kon het eigenlijk zijn strot niet meer uit krijgen. Hij had moeten optreden tegenover haar. Haar moeten terecht wijzen. Tegen haar moeten opstaan om te laten zien dat zij, voor de zoveelste keer, over de schreef was gegaan. Maar hij had besloten om stil in zijn hoekje te blijven zitten om de zoveelste ruzie met Saartje te vermijden. Wat voor een man was hij geworden? Hij had de man in zichzelf, als die er nog ergens was, zwaar verloochend. En wat voor vader was hij eigenlijk? Hij had zijn kinderen in bescherming moeten nemen? Maar hij voelde zich al een hele tijd zo rot. Zó rot. Het leek wel of alle energie zijn lichaam had verlaten.

Vroeg in de morgen was hij er tussenuit gepiept. Op zijn werk, bij baas Turner, zou hij er wel eens over nadenken hoe hij die fout later op de dag kon repareren. Hoe hij weer een lieve en geachte vader kon worden voor zijn kinderen. Hij zou alsnog Saartje terechtwijzen, waar zijn kinderen bij waren. Hij zou duidelijk maken dat, zo lang hij het voor het zeggen had, kleine Adrie nooit naar een gesticht zou verhuizen. Hij zou zijn plaats weer opeisen als hoofd van het gezin en weer een lieve vader worden en zijn kinderen beschermen. Ja. Dat zou hij doen. Maar oh, waarom ging die pijn in zijn maag maar niet weg? Een half uur eerder dan normaal arriveerde hij op zijn werk. Alleen baas Turner, die boven de zaak woonde, was aanwezig.

Op zaterdag had zijn baas het altijd extra druk want dan moesten de weeklonen weer worden berekend en in de loonzakjes worden gedaan. Turner keek verbaasd over zijn bril. Gijsbert? Nu al? Vanuit zijn werkgeversruimte zwaaide hij even door het glazen venster dat op de fabricageruimte uitkeek. Maar Gijsbert zag het niet. Hij keek omlaag, was in gedachten en liep naar zijn werkplek, waar de tafel, waar hij gisteren aan gewerkt had, nog ondersteboven op de werkbank lag. Drie van de vier balpoten moesten er nog aan. De laatste poot moest bovendien nog beter afgewerkt worden, want Turner was er de vorige dag niet tevreden over geweest. Waarom bibberde hij de laatste tijd ook zo erg? Turner had nog nooit een werkstuk van hem afgekeurd? Hij leek wel een leerling, een beginnend meubelmaker. Voordat de laatste drie balpoten aan de tafel konden worden vastgelijmd en daarna onzichtbaar moesten worden vastgeschroefd, moest hij eerst die laatste poot kant en klaar maken. Turner had de inkepingen op de balpoot te ruw gevonden. Dat zou voorzichtig moeten gebeuren. Eerst heel lichtjes met een scherpe beitel en daarna afvijlen met het zoetste vijltje dat aan de muur hing.

Karel, een aardige en wat oudere collega, die al vele jaren bij Turner werkte, kwam net binnenstappen. Karel zwaaide joviaal naar Turner, die vanachter zijn ruitje terugzwaaide. Karel keek ervan op dat Gijsbert al aan de werkbank stond. Meestal was Karel de eerste. Hij was per slot van rekening niet voor niets tot voorman benoemd.

Turner had er voorname klanten tussen zitten. Regelmatig mocht de N.V. Turner ook deftige bureaus afleveren bij Van Nievelt Goudriaan & Co en de Rotterdamsche Lloyd. Rederijen die aan de overkant van de Maas hun basis hadden. Maar sinds het één na het andere schip van de rederijen was getorpedeerd, waren de opdrachten uit de scheepvaartwereld uitgebleven. De prachtige bewerkte tafel waar Gijsbert aan werkte, was bestemd voor de villa van één van de directeurs van de Lloyd.

Meestal gaf Karel zijn dove collega 's ochtends als begroeting een tikje op zijn schouder, gevolgd door een duim omhoog. Maar Karel was zo verrast door de vroege aanwezigheid van Gijsbert dat hij deze keer in het voorbijgaan een iets fiksere dreun op zijn schouder gaf. Dat had hij beter niet kunnen doen. Gijsbert was al bezig met precisiewerk en had volstrekt niet op die zware stoot gerekend. De rechterhand waarin hij met de beitel de rafels in de voor van de balpoot trachtte te verwijderen, schoot door de schok met een vaart over de balpoot heen en kwam diep in de magere linkerhand van Gijsbert terecht. Gijsbert gaf een kreet van pijn en ontsteltenis. Karel, die te laat in de gaten had wat het gevolg was van zijn amicale begroeting, hoorde met afgrijzen het kraken van bot. Turner hoorde de verschrikkelijke kreet zelfs in zijn directiehok en vloog de werkvloer op in de richting van Karel en Gijsbert, op het moment dat Gijsbert door de knieën ging. Karel kon hem nog net op tijd opvangen. Het bloed gutste uit de gekliefde linkerhand. De beitel stond er nog steeds rechtop in. Karel legde Gijsbert voorzichtig op de grond voor de werkbank, terwijl het bloed een plas vormde op de tegels van de vloer. Gijsberts ene oog draaide weg. Het leek alsof hij het bewustzijn verloor. Karel, normaal een joviale stevige bonk, werd witjes rond zijn neus. Baas Turner overzag de toestand, keek naar Karel, keek naar de zwaar bloedende Gijsbert en snelde direct terug naar zijn werkkamer. Daar was de enige plek met een telefoon. De telefoon die hij zich het jaar daarvoor had durven te permitteren. Vlug draaide Turner het nummer van het Zuiderziekenhuis, het enige ziekenhuis aan de zuidkant van de Maas en dus het dichtste bij. Gelukkig had Turner, naar aanleiding van een recente gebeurtenis bij een collega, op voorhand al een aantal telefoonnummers genoteerd

die van belang zouden kunnen zijn. Terwijl hij het telefoonnummer draaide, schreeuwde Turner door de zaak:

“Karel! Hier, vang die rol verband! Haal de beitel uit zijn hand en druk de wond zo goed mogelijk dicht. Daarna het verband zo stevig mogelijk rond zijn hand draaien, zodat het bloed er niet meer uit kan spuiten!”

“Pieter, was vlug je handen en help Karel!”

Pieter, een jongere collega, was net niets vermoedend de zaak binnengewandeld, toen hij tot zijn grote schrik Gijsbert in een plas bloed op de grond zag liggen. Hij haastte zich om de bevelen van zijn baas op te volgen, rende naar de wasbak en rende naar Karel, die gewacht had met de beitel te verwijderen totdat Pieter in de buurt was om hem te helpen.

De vooruitziende geest van Turner, redde Gijsbert. Een minuut na zijn telefoontje was de sirene van de toesnellende ambulance al te horen. Het ziekenhuis zat dan wel op Zuid, maar tussen de plek van het ziekenhuis, aan de rand van Tuindorp Vreewijk, en de Grondheerenstraat waar Turner huisde, was het toch nog zo’n tien minuten rijden. Gijsbert was in de tussentijd bijgekomen en jammerde het uit. Het stevige drukverband rond zijn hand deed hem nog extra pijn, maar het kon niet anders. Karel zat, midden in de plas bloed, met zijn knieën op de grond en wreef Gijsbert met een koud washandje over zijn voorhoofd. Hij voelde zich schuldig en beroerd tegelijk. Hoe kon een voor hem zo vrolijke dag zo snel in een akelige dag veranderen. Nog niemand had aan Karel gevraagd hoe dit had kunnen gebeuren en Karel zweeg totdat de broeders van de ambulance binnenkwamen. Toen moest het hoge woord eruit en ten overstaan van alle inmiddels aanwezige personeel moest Karel verklaren dat hij de boosdoener was. Nu was het de beurt van Karel om te bibberen. Hij sidderde over zijn hele sterke lijf. Alle emotie moest er even uit. Gelukkig prezen de broeders van de ambulance hem en Turner, dat ze zo snel gehandeld hadden en precies op de goede manier. Gijsbert werd op de brancard gelegd en onder tientallen blikken voor de tweede keer in zijn leven vanaf zijn werkplek de ambulance in geschoven.

“We gaan ons best doen”, hadden de ambulancebroeders nog even

gezegd. “Maar of die hand van meneer nog te redden valt, vragen wij ons af”.

Vooraf die laatste woorden gingen door merg en been bij Karel. Zou hij ervoor hebben gezorgd dat zijn sympathieke collega nu voor de rest van zijn leven arbeidsongeschikt zou worden verklaard?

Terwijl de broeders in de ambulance stapten, voegde baas Turner ze nog even toe:

“Mannen, houd er rekening mee dat de heer Van den Spieringhe volledig doof is en aan één oog ook nog blind. Wellicht dat er een tolk nodig is om goed contact met hem te krijgen”.

Turner had er geen goed gevoel over dat het in de communicatie met zijn dove meubelmaker goed zou gaan.

“Jongens, ik ben even weg met de vrachtwagen. Ik moet de familie van Gijsbert waarschuwen. Er moet iemand naar het ziekenhuis toe die gebarentaal verstaat. Het kan zijn dat ik de loonzakjes net niet allemaal op tijd klaar heb. Wachten jullie dan alsjeblieft even”.

“Karel, rij jij even met de bakfiets naar Ruys en biedt hem onze verontschuldiging aan dat wij, in verband met een noodlottig ongeval, vandaag zijn nieuwe tafel niet bij hem kunnen afleveren. Ik zou mijn overall uitdoen en je colbertje uit de kleedkamer aantrekken. Ruys is nogal op netheid gesteld.”

“De rest graag vandaag een extra tandje bijzetten. Klaas, neem jij die tafelpoot van Gijsbert over en kijk even na of er door die schok nog extra beschadigingen zijn opgetreden. Als hij niet bij te vijlen is dan zo snel mogelijk een nieuwe balpoot maken graag”.

“Ik ben weg!”

Turner bezat duidelijk managerskwaliteiten. Zijn zaak was ook niet zomaar uitgegroeid tot één van de grootste meubelfabrieken van de Rotterdamse regio. Maar, vond Turner, daar hoorde ook de zorg voor het welzijn van zijn personeelsleden bij. Twintig minuten na zijn vertrek draaide de ‘Turner Meubelen vrachtwagen’ de Zoomstraat in, nog net even uitwijkend voor de ‘paard-en-wagen’ van melkboer Mateman, die net vanaf Gijsberts adres leek te vertrekken op het moment dat Turner daar aankwam.

Turner trok aan de bel. Hij wachtte een poosje want hij wist dat

mevrouw Van den Spieringhe ook doof was. Er werd niet open gedaan. Hij trok nog eens aan de bel, nu wat harder. Ergens binnen in het huis zou toch nu op z'n minst een lichtje moeten aangaan. Gijsbert had hem al eens duidelijk gemaakt dat als er bij hem aan de bel getrokken werd, de trekker van de bel ook verbonden was met een draad die in de woonkamer een lichtschakelaar deed inschakelen. Alleen als de kinderen er niet waren en er was niemand in de woonkamer, dan had de beller pech. Turner leek die pech te hebben, want Mieke en Marringje waren op dat moment bij hun mevrouw aan het werk. Betsie zat in de derde klas van de Paul Krügerschool in de Hoyledestraat en Adrie zat, op advies van de dokter, alvast op het bewaarschooltje in het gebouwtje naast de school van Betsie. Hij was daar eigenlijk nog te jong voor maar, om niet alleen de gebarentaal, maar ook de 'gewone-mensen-taal' te leren en te kunnen omgaan met kinderen die niet met gebarentaal waren opgevoed, mocht Adrie al vanaf zijn tweede jaar naar de bewaarschool. Net als Mieke en zijn andere zusjes destijds. Turner keek een beetje geïrriteerd op zijn zakhorloge. Gek dat Gijsberts vrouw niet opendeed. Hij had toch duidelijk de indruk dat de melkboer net bij haar vandaan kwam. Maar misschien had hij zich vergist. "Verdikkie, Gijsbert heeft toch hulp nodig. Wat nu? Wat nu?"

Op dat moment daalde Marianne, de vrouw van bovenbuurman Kees, de trap af. Zij had de bel gehoord en was erop getraind om, als er beneden niet opengedaan werd, wat nogal eens gebeurde, de bezoekers de helpende hand te bieden.

"Hallo meneer. Kan ik iets voor u doen? De burenen beneden zijn doofstom, dus ze hebben niet altijd op tijd in de gaten dat er iemand voor de deur staat.

"Oh mevrouw, fijn dat u even open doet. Mijn naam is Turner. Ik ben de werkgever van de heer Van den Spieringhe. Ik heb een vrij somber bericht voor mevrouw, zijn vrouw. Haar man heeft vanmorgen een ernstig ongeval gehad bij ons op de zaak. Hij ligt nu in het Zuiderziekenhuis. Er moet iemand naar hem toe om als tolk te fungeren. En ik dacht dat zijn oudste dochter dat het best zou kunnen doen. Maar waar is zij?"

Marianne schrok en trok de hand voor haar mond:

“Oh wat erg”, kwam er benepen uit. “Wat is er gebeurd?”

Turner vertelde in het kort van de uitermate bloederige gebeurtenis in de vroege ochtend, maar maakte ook duidelijk dat er grote haast bij was.

“Oh, dan moet u Mieke hebben. Die werkt op de Statenweg bij mevrouw Schut. U weet wel, van die firma die in de vleeswaren zit. Ik heb boven in de keukenla het adres. Als u nog een moment kunt wachten dat pak ik dat even”.

En weg was ze. Marianne rende de trap op en kwam in een mum van tijd weer naar beneden rennen.

“Ze woont op nummer 82c. Dat is een bel-etage. Gaat u er maar snel naartoe. Ik vertel aan mijn buurvrouw wel wat er aan de hand is en dat u met Mieke naar het ziekenhuis bent. Straks komen haar kinderen weer thuis uit school. Dus het is ook het beste dat Mieke zo snel mogelijk naar haar vader gaat”.

Er rustte voor Gijsbert geen zegen op de zesde november. Want, of de duvel er mee speelde, het was veertien jaar eerder ook op de zesde november geweest dat hij bij de firma Van Dam zijn linker oog verloor. En het gekke was, ook dat ongeval was ontstaan door een ongelukkige aanraking van een collega. Het was in het jaar geweest dat alle beurzen in de wereld instortten, waardoor hij en zijn gezin jarenlang van ‘de steun’ hadden moeten leven.

Turner wist van dat alles niets af. Hij had een paar jaar geleden de hand over zijn hart gehaald en had Gijsbert van den Spieringhe een nieuwe kans gegeven. Dat was weliswaar op enig aandringen van de ambtenaar in kwestie, waardoor hij er niet onderuit kon, maar in de praktijk had Van den Spieringhe toch maar even bewezen dat hij een vakman was. Behalve de laatste maanden dan. Toen was Gijsbert bepaald niet op z’n best geweest. En wat nu. Gijsbert had met die beitel zijn linkerhand zo’n beetje vermorzeld. Kon hij daarmee ooit nog dat fijne werk doen, waar hij altijd zo goed in was geweest.

Al mijmerend was Turner op de Statenweg aangekomen. Hij keek nog eens op zijn horloge. Hij dacht aan al die loonzakjes. Hij gooide de deur van de vrachtwagen achter zich dicht en rende de trap van de

beletage op. Nummer 82c had een moderne drukbel. Niet iedereen kon zich zo'n elektrische bel permitteren, maar de firma Schut ging het ook zichtbaar voor de wind. Meteen na het belsignaal hoorde Turner iemand de binnentrap afdalen. De familie Schut woonde kennelijk nog een etage hoger, realiseerde hij zich. Voor zijn neus stond plotseling een knappe dame in haar jonge dertiger jaren, met een kleintje op haar arm.

“Wat kan ik voor u doen, meneer?, reageerde de mooie dame.

“U bent mevrouw Schut?, informeerde Turner nog even voor de zekerheid.

“Dat klopt”, antwoordde mevrouw Schut vrolijk: “Was dat het hetgeen wat u wou vragen?”, grapte ze.

“Uh, uh”, stotterde Turner heel even. Hij was niet gewend om zulke mooie adremme jonge vrouwen tegenover zich te hebben: “Ik kom eigenlijk voor Mieke. Er is iets ergs gebeurd met haar vader”.

De blik van mevrouw Schut veranderde meteen. Ze schrok, werd wit en trok haar hand voor haar mond, zoals buurvrouw Marianne uit de Zoomstraat dat een kwartier daarvoor ook had gedaan.

Turner vertelde in het kort het hele verhaal. Bij mevrouw Schut schoten de tranen in haar ogen.

“En, nu zou ik u willen vragen of u er bezwaar tegen hebt dat ik Mieke meeneem naar haar vader in het Zuiderziekenhuis, want zij moet daar als tolk fungeren tussen haar vader en het medische personeel daar. Vindt u dat goed?”

“Nee, uh, ik bedoel ja, ik ga haar meteen halen. Ze zat net op de wc toen u belde”

Een minuut later was Turner met een van de schrik trillende Mieke onderweg naar het Zuiderziekenhuis.

De oorlog was nu al zo'n drieëneenhalf jaar aan de gang. Het was een vreselijke oorlog. In de stad Rotterdam waren al vele doden gevallen of mensen zomaar verdwenen. Iedereen had wel vrienden of familie verloren of was zomaar bekenden kwijtgeraakt. Het deed iets met je. Het veranderde je karakter. Het feit dat je zomaar van de aardbodem kon verdwijnen, op welke wijze dan ook, deed je vervlakken, doodde elke vorm van spontaniteit. Op de zesde november van het jaar 1943 veranderde het leven van de Van den Spieringhers rigoureus.

Waar baas Turner al bang voor was, gebeurde ook. De linkerhand van Gijsbert was niet goed meer te repareren. De botjes in zijn linkerhand konden nog worden hersteld en groeiden weer aan, maar de beitel had pezen en zenuwen geraakt waardoor een paar vingers niet meer goed aan te sturen waren. Het was voor hem onmogelijk geworden om met deze mankementen nog meubelstukken te maken. Na een week werd Gijsbert uit het Zuiderziekenhuis ontslagen. Thuis moest hij maar verder revalideren. Collega Karel, die ook in het Oude Noorden woonde, was in de loop van de middag waarop het ongeval plaatsvond nog even langs geweest om het loonzakje met het weekloon van Gijsbert te komen brengen. Marrigje had het aangepakt en aan moeder Saartje gegeven. Ook de week erna kwam hij nog een loonzakje brengen omdat de werkgever volgens de ‘Ongevallenwet’ verplicht was om bij een ongeval in ieder geval nog minimaal één weekloon door te betalen. De weken daarna waren karig, want het duurde altijd even voordat de ‘Ongevallenwet’ de betaling overnam. Het gezin Van den Spieringhe moest het doen met alleen maar de kleine weekloontjes van Mieke en Marrigje. Mieke had voor haar moeder een briefje gemaakt waarop aan de diverse leveranciers die aan de deur kwamen werd uitgelegd dat haar man een ernstig ongeval had gehad en dat de uitbetaling van de ‘Ongevallenwet’ nog niet binnen was. Of het goed was om de schuld achteraf te betalen. De meeste leveranciers hadden daar geen bezwaar tegen. Ze kenden het gezin en hadden er over het algemeen een zwak voor.

Op 4 december, een dag voor Sinterklaas, kwam dan eindelijk van de Rijksverzekeringsbank de bevestiging binnen:

Ongevalsnummer: 670496 R.

Bedrijfsnummer: R. 84653

RIJKSVERZEKERINGSBANK

Aan getroffene:

Het bestuur van de RIJKSVERZEKERINGSBANK,

Gezien de aangifte van het ongeval, waardoor

Gijsbert van den Spieringhe,

Zoomstraat 78,

Rotterdam – Noord.

In dienst van zijn werkgever N.V. Turner

Gevestigd te Rotterdam,

op 6 november 1943 te Rotterdam is getroffen;

Overwegende dat de getroffene ingevolge de bepalingen der Ongevallenwet 1921 ter zake van dat ongeval aanspraak kan maken op:

- 1. genees- en heelkundige behandeling*
- 2. een tijdelijke uitkering, waarvan het bedrag wordt vastgesteld op:*
vier gulden en twee cent

per dag, de Zondagen niet medegerekend, zijnde 80 procent van zijn/haar dagloon, dat krachtens art. 7a der genoemde wet moet worden gesteld op
f. 5,02.

*Kent hem/haar deze schadeloosstellingen toe, de onder de punt 2 bedoelde tijdelijke uitkeering, gerekend van **16 november 1943** af gedurende den tijd van zijn/haar arbeidsongeschiktheid tot het verrichten van zijn/haar gewone werk, doch uiterlijk tot de 43sten dag na het ongeval.*

Amsterdam, 3 december 1943

Namens het bestuur der Rijksverzekeringsbank

De voorzitter

**Krachtens de wet wordt over den dag , waarop het ongeval
plaats had en over Zondagen GEEN uitkering verleend.**

Gijsbert was een gebroken man. In de week dat hij in het ziekenhuis lag, had hij nog goed te eten gehad en was hij best nog wat aangesterkt. Hij had iets minder last van de pijn in zijn maagstreek. Mieke was elke avond na haar werk op bezoek geweest om haar vader te verwennen met dingen die ze van mevrouw Schut voor hem had meegekregen. Ook kon ze elke dag het verplegend personeel en haar vader via de gebarentaal bijpraten, maar de zusters hadden het al als een uitdaging gezien om met meneer Van den Spieringhe een redelijke wijze van communicatie tot stand te brengen. Ze vonden meneer Van den Spieringhe een aardige kerel. Ze hadden zelfs medelijden met hem dat hij zoveel pech had gehad in het leven.

Op dinsdag de 9e november was Saartje met Mieke meegegaan. Mieke begreep niet helemaal waarom haar moeder zo chagrijnig was. Ze had nog geen spoor van medelijden getoond sinds de fatale zaterdag. Ook toen ze in het ziekenhuis aankwamen, ontstond er een merkwaardige situatie. Het ging niet zoals bij de andere mannen die op de ziekenzaal lagen. Die werden gekust of omhelst door hun vrouw, soms zelfs hevig emotioneel. Nu had Mieke dat ook niet verwacht, want moeder en zoenen dat leek wel ‘water en vuur’, maar het leek haast wel of moeder haar vader ter verantwoording riep.

“Wat gebeurd?”, was de vraag van Saartje aan haar man, direct toen Mieke en zij de zaal binnenkwamen.

“Hand kapot”, reageerde Gijsbert die tot zijn schrik ervoer dat zijn vrouw was meegekomen. Gijsbert toonde zijn linkerarm die tot aan de elleboog in het gips zat.

“Hoe kom?”, was de volgende vraag naar de bekende weg, want Mieke had dat natuurlijk meteen al op zaterdag aan haar moeder verteld.

Gijsbert voelde de pijn in de maag weer opkomen, maar probeerde toch om, zo goed en zo kwaad als het kon, te antwoorden. Het was best lastig om met maar één hand te gebaren. Hij probeerde zo goed mogelijk te articuleren en daarbij alleen zijn rechterhand te gebruiken:

“Ik bezig tafel. Werk moet precies. Moet met beitel. Ik beitel precies

in gleuf. Toen Karel klap op schouder”.

Gijsbert liet met zijn rechterhand zien hoe de beitel vooruitschoot op zijn linkerhand en hoe zijn bovenlijf tegelijk naar voren schoot.

“Beitel dóór hand!”

Gijsbert wees daarna op zijn handpalm, daarmee uitdrukkelijk dat de beitel er helemaal doorheen zat.

Mieke keek met afschuw naar de gebaren van haar vader. Ze kneep haar ogen bijna dicht en voelde haast de pijn van vader.

‘Wat moet vader een pijn gehad hebben’, dacht ze.

“Overal bloed”, vervolgde Gijsbert richting Saartje, terwijl hij gebaarde dat het eruit spoot.

“Daarna ...” en hij zwaaide met zijn hand voor zijn ogen naar beneden, ten teken dat hij vanaf dat moment ‘van de wereld’ was.

Het bleef even stil.

Toen reageerde Saartje op de manier waarop Mieke haar gedurende haar leven had leren kennen:

“Jij dom!”. Met de handpalm ging ze naar haar voorhoofd.

“Eerst kijken achter!”, en haar twee vingers gingen van haar ogen naar over haar schouder.

“Eerst kijken achter, daarna beitel!”, kreeg Gijsbert nog even instructie achteraf hoe hij het had moeten doen.

“Hoe jij straks werken? En Saartje wees op de pijnlijke hand.

“Kan niet meer werken straks?”, wreef Saartje bij Gijsbert de meest pijnlijke vraag er nog maar even in. De vraag die hij zichzelf ook al dagenlang had gesteld.

“Wij straks arm!”, gooide Saartje er nog even extra uit.

“Oei”, dacht Mieke: “Daar had ik nog niet over nagedacht”.

“Alleen daarvoor ben ik voor Saartje nog maar belangrijk”, realiseerde Gijsbert zich voor de zoveelste maal. Wel geld, geen liefde. Mieke zag haar vader weer naar zijn maag grijpen.

Ondanks de pijn in zijn hand en de onrust in zijn hoofd leek het verblijf in het ziekenhuis de dagen na het bezoek van Saartje op een weldadige vakantie. Tot zijn opluchting mocht Gijsbert nog vier dagen in het ziekenhuis blijven.

Arm en grimmig

Dat ongeval, met de grote gevolgen, was inmiddels alweer dik twee maanden geleden. Gijsbert bleek inderdaad niet meer in staat om zijn werk als meubelmaker te kunnen oppakken. Toen een week voor Kerst de 43 dagen van uitkering voorbij waren, moest Gijsbert, net zoals in de dertiger jaren, weer zijn hand ophouden bij de steun. Van een ongevallenuitkering naar een werkloosheidsuitkering. Gijsbert, de laatste persoon die niet wilde werken, leek vanaf heden arbeidsongeschikt, zoals eerder de Rijksverzekeringsbank al had bepaald. Voor een definitieve arbeidsongeschiktheidsverklaring moest hij eerst nog worden bekeken en gekeurd, of beter gezegd: ‘voor arbeid afgekeurd’ worden. Weinig mensen zaten erop te wachten om afgekeurd te worden. En Gijsbert al helemaal niet, want het vooruitzicht om altijd maar thuis te zitten, onder de ogen van Saartje, dat trok hem bepaald niet aan. Bovendien was hij er zeker van dat ook Saartje niet stond te juichen bij het idee om permanent op haar vingers gekeken te worden. De geboorte van Adrie was daar het beste bewijs van.

Een arbeidsongeschiktheidsuitkering had wel een klein voordeel boven een werkloosheidsuitkering, realiseerde Gijsbert zich. Je hoefde dan niet elke week weer te bewijzen dat je je best had gedaan om aan een baan te komen. Je moest je uitkering wel wekelijks zelf komen ophalen.

Op 5 februari 1944, bijna drie maanden na het noodlottige ongeval, werd Gijsbert gekeurd. Nóg drie maanden later, op 3 mei, kwam van de Rijksverzekeringsbank de ‘Verklaring van totale arbeidsongeschiktheid’ binnen. Zoals gebruikelijk met officiële stukken vroeg Gijsbert zijn oudste dochter om de stukken nog even na te lezen en te controleren of hij het goed begrepen had. Mieke las het belangrijkste deel van de lastige tekst nog eens na:

“Overwegende, dat getroffene op grond van de aan het Bestuur daartoe verstrekte deskundige mededeelingen van 20 januari 1944 af geacht kan worden 100% van zijn geschiktheid tot werken te hebben verloren;

*Overwegende voorts, dat het dagloon van den getroffene, volgens den maatstaf aangegeven in artikel 7 I der Ongevallenwet 1921 moet worden gesteld op: **vier gulden en twee en negentig en 59/100 cent** (over den tien centen in het dagloon opgenomen reiskostenvergoeding wordt geen uitkering verstrekt);*

Gelet op de artikelen 16, 18, 70 en 72 der Ongevallenwet 1921;

*Stelt vast, dat aan G. van den Spieringhe voornoemd, toekomt een voorlopige rente ten bedrage van **drie gulden en vijf en veertig cent per dag**, Zondagen niet medegerekend, zijnde 70% van zijn dagloon.”*

Het was duidelijk. Het dagloon dat aanvankelijk, inclusief reisgeld, f. 5,02 had bedragen, werd ingewisseld voor een arbeidsongeschiktheidsuitkering van f. 3,45 per dag. Was vader eind oktober nog thuisgekomen met een weekloon van f. 30,12, dat hij altijd volledig afgaf aan Saartje voor het bestieren van het huishouden, nu werd bevestigd dat er voortaan wekelijks van slechts f. 20,70. moest worden geleefd. Dat was een behoorlijk aderlating in een tijd dat door de oorlog steeds minder producten te koop waren en de prijzen van levensbehoeften op de zwarte markt steeds verder stegen. Alleen een week huur voor het huis in de Zoomstraat was al ruim vijf gulden. De houding van Saartje was duidelijk. Gijsbert was voor haar al niet veel meer waard geweest, maar vanaf heden was hij in haar ogen nu zelfs gedegradeerd tot een volstrekt waardeloze persoon die ze noodgedwongen in huis moest tolereren. En Gijsbert voelde dat.

In het ouderlijk huis van Mieke werd het door de handicap van vader en de negatieve houding van moeder steeds naargeestiger. Buiten huize Van den Spieringhe werd de boel er niet vrolijker op.

Geallieerden bombarderen Berlijn. Duizenden doden, circa 450.000 daklozen. Engelsen en Amerikanen bombarderen ook Bremen en Frankfurt Al meer dan 200 bombardementen op Rotterdamse havengebieden

Op allerlei plaatsen in Europa werd de Duitsers een halt toegeroepen of ver teruggedrongen, wat ook duidelijk zijn invloed had op het humeur van de bezettingsmacht in Nederland. Begin 1943 had Hitlers rechterhand Goebbels, opgeroepen tot een “Totalen Krieg”. Er werd voor hem gejuicht en geklapt in het Duitse parlement, maar om een “Totalen Krieg” te voeren had je voldoende soldaten nodig. De leeggevallen plaatsen op de Duitse arbeidsmarkt moesten dan maar opgevangen worden door jonge mannen uit de bezette landen. De voormalige militairen uit de bezette landen kwamen daar eind april 1943 het eerst voor in aanmerking. De reactie van de geallieerden op de rede van Goebbels was een verheving van de bombardementen op de steden in Duitsland.

Hitler had de waarschuwing van de geallieerden aan de Duitse bevolking en overheid, dat Berlijn hetzelfde lot zou treffen als Hamburg, waar tienduizenden slachtoffers waren gevallen, naast zich neergelegd. Engelsen en Amerikanen vonden medio november dat Hitler voldoende tijd had gekregen om zich over te geven. In de nacht van de 18e op de 19e november vlogen honderden Avro Lancasters en vier Havilland Mosquitos op Berlijn af om daar hun zware bommenlast te laten vallen. Omdat het bewolkt was en de schade naar oordeel van de Royal Air Force te beperkt was, deden ze het, de dagen erna, bij helder weer, nog eens dunnetjes over. Die tweede aanval was raak. Het aantal slachtoffers was groot. De Berlijnse ‘Tiergarten’ werd geraakt, waardoor naast alle paniek en ellende ook de olifanten nog door de stad zwierven. Eind november was een kwart van Berlijn volledig onbewoonbaar. Naast de duizenden doden, raakten 175.000 mensen dakloos.

Vlak voor Kerst werden ook Bremen en Frankfurt bestookt. Hitler dacht er echter niet aan om de handdoek in de ring te werpen waarna, begin 1944, op 28 en 29 januari en op 15 en 16 februari wederom gerichte aanvallen op de Duitse hoofdstad werden uitgevoerd. De spoorverbindingen werden kapot geschoten en de belangrijke oorlogsindustrieën in en rondom de stad werden lamgelegd. Ook het centrum en de wijken in het zuiden en westen van de stad werden door een groot bommentapijt geraakt. De aanvallen gingen door tot maart 1944. Een groot deel van Berlijn was onbewoonbaar geworden. Het aantal daklozen was opgelopen tot circa 450.000.

De oorlog werd grimmiger. Hoewel er in Nederland weinig Duitse oorlogshandelingen waren, moest men toch steeds oppassen voor de aanvallen van de geallieerden op Duitse stellingen in Nederland. Vooral het havengebied van Rotterdam hadden de Engelsen vaak op de korrel, omdat men van daaruit aanvallen van de Duitsers op de kusten van Engeland verwachtte. Het luchtalarm loeide regelmatig. Niet meer voor Duitse aanvallen, maar nu voor die van de geallieerden. Het aantal bombardementen op delen van Rotterdam was sinds het begin van de Tweede Wereldoorlog de tweehonderd al ruim gepasseerd. Ondanks het feit dat de bombardementen steeds gericht waren, kwamen er toch veel Nederlanders bij om. Het Duitse gezag speelde daar op in door twijfel te zaaien en de haat richting Engelsen en Amerikanen te sluizen.

Dove mensen moesten dubbel alert zijn. Zij hoorden het luchtalarm niet. Zij reageerden secundair, reageerden op de reacties van horende mensen.

In Nederland werden de NSB'ers steeds vaker door het verzet aangevallen. Individuele NSB'ers werden soms zelfs doodgeschoten. De bezetter, die belang had bij de NSB, antwoordde met het opzetten van een eigen paramilitaire organisatie, de Landwacht, die onder leiding van Kees van Geelkerken kwam te staan, de rechterhand van NSB-voorman Mussert. De Nederlanders hadden nu ineens met diverse politie-achtige veiligheidsdiensten van de

bezetter te maken. Naast de Landwacht was er de Grüne Polizei, de Sicherheitsdienst (SD) en de Nederlandse politie, waarvan een fors deel inmiddels aanzienlijk Duits geïndoctrineerd was. Het stelletje ‘veiligheidsdiensten’ werd door de vele geallieerde aanvallen en de lastige positie waarin de bezetter daardoor kwam te zitten, steeds dictatorialer. Er werden op straat door de politie geen dingen meer gevraagd, nee, ze werden geëist, ze werden opgedragen.

Geert en zijn dove vrienden hadden last van de sterk gewijzigde sfeer bij de bezetter. Geert was natuurlijk een gezonde kerel in de kracht van zijn leven, die middenin de leeftijdsgroep van achttien tot vijfendertig jaar zat; de leeftijdsgroep die zich bij de arbeidsbureaus moest melden voor de Arbeitseinsatz in Duitsland. Op die Duitse ‘arbeidsinzet’ waren maar weinig vrijstellingen mogelijk. Vrijstelling werd slechts gegeven aan minder validen, mijnwerkers en aan arbeiders die door hun scholing volstrekt onmisbaar waren. Hoewel Geert zich volstrekt valide voelde, meenden anderen dat hij dat niet was. ‘Je kon niet honderd procent valide zijn, als je niet kon horen’, zo was de geldende mening. De meeste mannen die zeer valide waren en ook binnen de gestelde leeftijdscategorie vielen, hadden weinig zin in een tijdelijke emigratie naar het land van de vijand. Velen waren met de noorderzon vertrokken. Leden van het mannelijk geslacht die tussen de achttien en vijfendertig leken te zijn, werden dan ook regelmatig ter controle tot staan gebracht. Geert met zijn gespierde lijf en zijn zesentwintig jaren was daarom dé ideale man om aangehouden te worden. Dat gebeurde Geert dan ook om de haverklap. Vooral de Grüne Polizei had er een handje van om jonge gezonde mannen op een ‘prettige’ manier aan de tand te voelen:

“Halt!”, klonk het daarom vroeg in de morgen op de Bergweg toen Geert naar de tramhalte liep om naar zijn schildersbedrijf in de Gouvernestraat te gaan.

De stem kwam van achteren. Geert stapte dus vrolijk door.

“Halt!”, klonk het nog een keer toen Geert geen enkele poging deed om halt te houden.

De “Grüne” had dit nog niet eerder meegemaakt. Hij was eraan gewend dat iedereen direct stopte zodra hij zijn stem maar enigszins verhief. Met zijn strak gelakte laarzen zette hij er de pas in, in de

richting van die ongehoorzame kerel. De politieman deed een derde poging en voelde tegelijk aan de plek waar zijn holster zat:

“Halt!”, klonk het voor de derde keer maar nu een paar decibel harder: “Wohin gehen sie?”

Geert liep rustig door, zich volstrekt niet realiserend dat zo’n twintig meter achter hem een in hem geïnteresseerde politieman inmiddels zijn wapen in zijn hand hield.

Een oude dame die zojuist vanuit de Zaagmolenstraat haar weg op de Bergweg wilde vervolgen, zag het tafereeltje en bleef van schrik stokstijf staan. Ze zag die aardige dove jongeman die ze vaak op de vroege ochtend in de tram was tegengekomen, met in één oogopslag de Grüne, die met zijn pistool in zijn hand driftig op hem afstormde. Geert herkende de dame uit de tram, wilde zijn hoed afnemen, maar zag de angstige blik in de ogen van de charmante dame en de blik die ze naar achter hem richtte.

In een fractie van een seconde sprongen de lichten in Geerts hersenpan op rood. Hij stopte abrupt, draaide zich om en keek middenin de kwaai blik van de agent die hem inmiddels tot op een meter of drie was genaderd.

Met wijd open ogen en een blik van opperste verbazing keek Geert de agent aan. Hij richtte beide handpalmen half omhoog, zonder iets te zeggen:

“Wat aan de hand?”, hield het gebaar in, terwijl de agent zich afvroeg of dit een poging van de man tegenover hem was om zich over te geven.

Tegelijk zag Geert het pistool in de hand van de man van de ‘Grüne Polizei’, maar ook diens collega die inmiddels kwam aanhollen.

Ver achter het politieduo zag Geert een onbekende man tegelijkertijd de Van den Hoonaardstraat induiken, de straat waar hijzelf net uitgekomen was.

“Bist du verrückt geworden?”, schreeuwde de agent hem midden in het gezicht.

Geert keek de agent onschuldig aan, zei niets, maar gebaarde met zijn handen iets in de sfeer van: “Ik begrijp niet”.

“Nur noch ein paar Schritte sonst ich hätte ich geschossen”

Geert keek doordringend van de ene agent naar de andere, die inmiddels zijn collega had bereikt. Hij zei nog steeds niets en haalde